

บทที่ 4

การศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างในบ้านคลองลำสาลี

จากการศึกษาเรื่องราวการถักทอชีวิตลงในบ้านคลองลำสาลี ในบทที่ 3 โดยเริ่มต้นจากตำนานการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน โครงสร้างความสัมพันธ์อันแนบชิดของสมาชิก และเรื่องราวแห่งชีวิตของครอบครัวใหญ่ อันได้แก่ สายสัมพันธ์ชีวิตของครอบครัวใหญ่ ชีวิตที่พึ่งพิงอิงธรรมชาติ ทำมาหาเลี้ยงชีพ เล่น-เรียน-รู้ ชีวิตอิสระ ศรัทธาแห่งชีวิต และเทศกาลแห่งชีวิต ภายใต้กรอบของระบบปฏิสนัณการแห่งชีวิต สู่การเติบโตของเรือนที่รองรับชีวิตผ่านวันเวลาจากอดีต สู่ภาพปรากฏแห่งชีวิตของเรือนในปัจจุบัน จึงเป็นฐานแห่งความเข้าใจในวิถีชีวิตของครอบครัวทั้งสามที่อยู่อาศัยร่วมกันในบ้านคลองลำสาลี

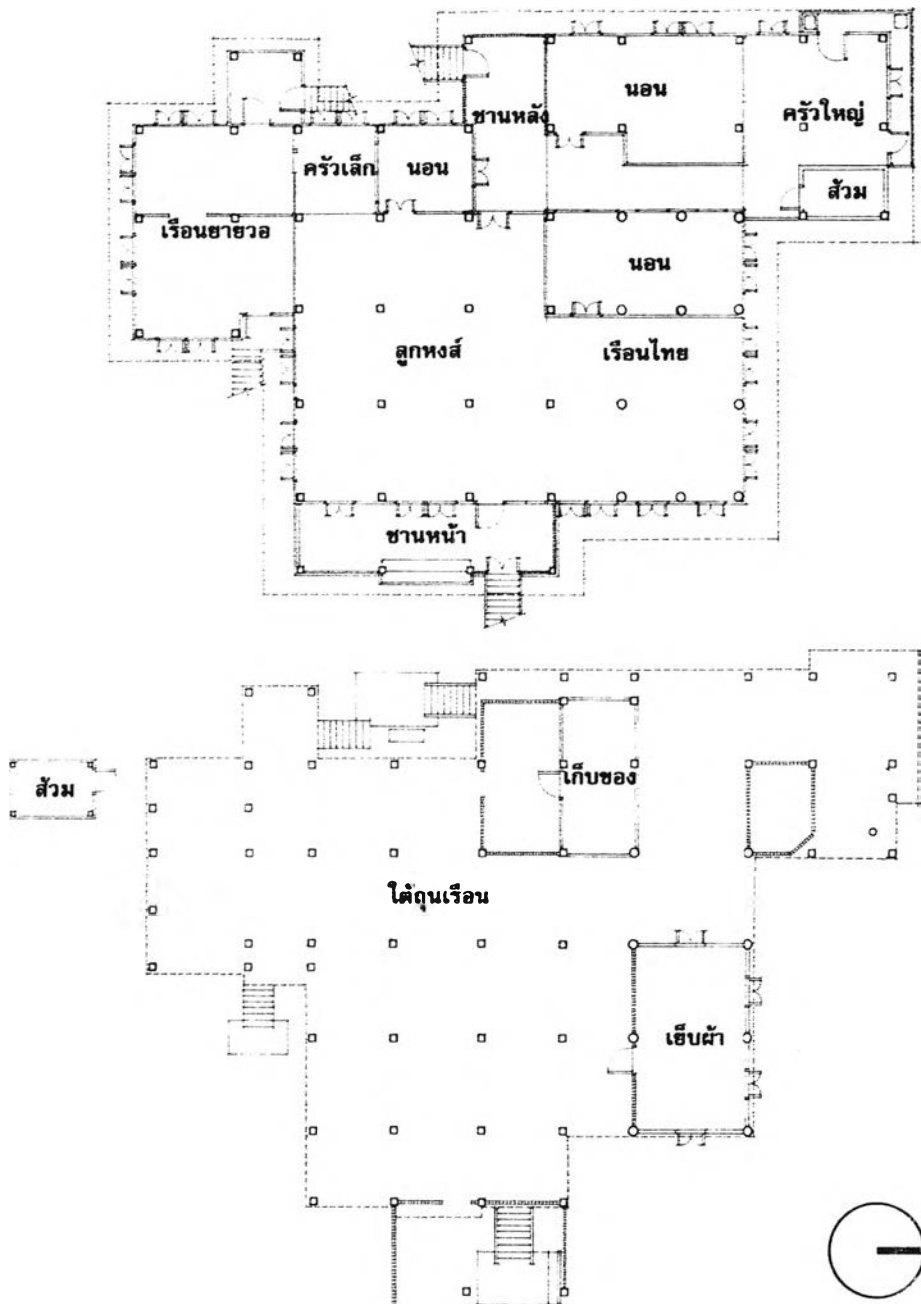
“สถานที่รองรับชีวิต” อาจกล่าวได้ว่าเป็น “ภาพปรากฏของวิถีการดำรงอยู่ในโลกแวดล้อมของมนุษย์”... และ “การอาศัยอยู่” นับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญของการดำรงอยู่ของมนุษย์เรา...¹

จากวิถี “เป็น+อยู่” ของชีวิตครอบครัว จึงนำสู่วิถีการใช้สอยที่ว่างใน “สถานที่รองรับชีวิต” ในบทที่ 4 นี้ จึงเป็นการศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างในที่อยู่อาศัย ภายใต้กรอบมโนทัศน์ แนวคิด ทฤษฎีจิตวิทยาสถาปัตยกรรม โดยอาศัย The Hidden Dimension (Hall 1969) เป็นฐานของการศึกษาปรากฏการณ์ทางกายภาพของเรือน การศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างของเรือนนำมาเรียบ พุ่มพวง เรือนป่ากุหลาบ ชุ่มชื่น และเรือนยายสนิ อรุณพูนทรัพย์ จะแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ ของเรือน ได้แก่ เรือนไทย ลูกหงส์ เรือนครัว ชาน บันได ใต้ถุน โดยแต่ละส่วนจะประกอบด้วย กายภาพและองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอย (fixed feature / semi-fixed feature space) การใช้ที่ว่างและเวลาของกิจกรรมชีวิต (territoriality / temporality) ตลอดจนลักษณะของพื้นที่ใช้สอยที่รองรับกิจกรรมชีวิต ซึ่งจะสะท้อนด้วยแผนผังโดยสังเขปแสดงตำแหน่งของพื้นที่ส่วนต่างๆ แผนผังแสดงการใช้สอยในแต่ละช่วงเวลา แผนผังแสดงการซ้อนทับของการใช้สอยในแต่ละช่วงเวลา และประเด็นที่ปรากฏให้เห็นผ่านการซ้อนทับของการใช้สอยนั้น ตลอดจนรูปภาพของการใช้สอยพื้นที่ในส่วนต่างๆ เพื่อให้เห็นภาพความเข้าใจในลักษณะของสถานที่หรือพื้นที่ที่รองรับชีวิต (identification) และ “ที่+ทาง” (orientation) ที่กิจกรรมชีวิตเกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์มิติทางกายภาพและจิตภาพของการอยู่อาศัย ในลำดับถัดไป

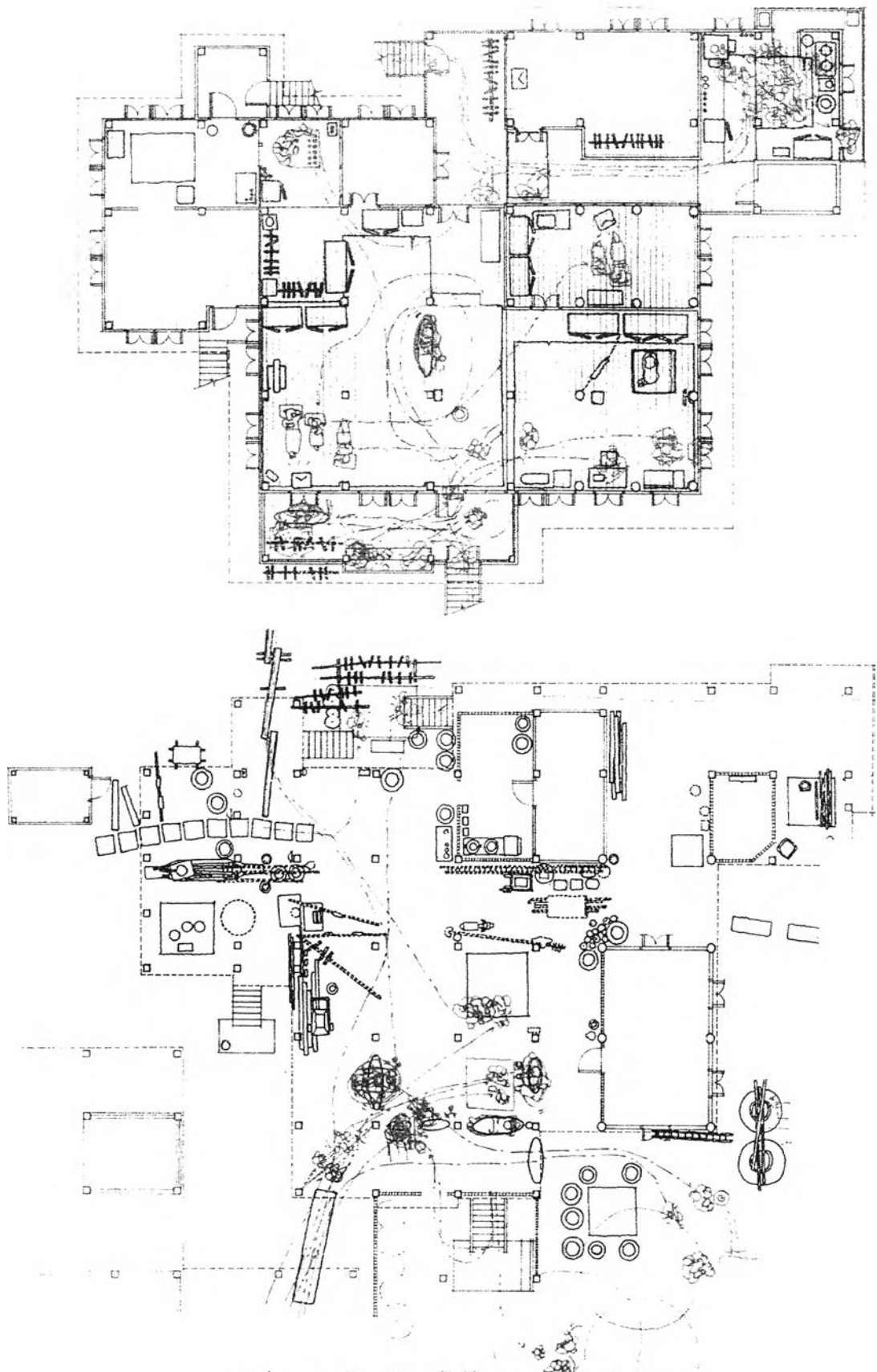
¹ Space is one of the structures which express our being in the world. Space is existential... existence is spatial... dwelling is the essential property of existence, see Norberg-Schulz, Christian, Existence, Space and Architecture (Washington: Praeger Publishers, 1971), p. 7, 16.

4.1 เรือนนำมาเรียม พุ่มพวง

เรือนของครอบครัวนำมาเรียม ซึ่ง “ปลูก+ปรับ+ปรุง” ขึ้นจาก “บ้านเดิม” ผสมผสานกับ “บ้านแพ” มาประกอบกันเป็น “เรือนทรงไทย ลูกหงส์ และชาน” และต่อเติมบ้านไม้อีกหลายหลัง เพื่อรองรับการเติบโตของสมาชิกครอบครัว อันได้แก่ นำสมศักดิ์ นำมาเรียม พี่ชาญชัย พี่นารีรัตน์ สุปราณี นุณี และดา รวมทั้งสิ้น 7 คน ดังได้เกริ่นไว้ในตอนท้ายของบทที่ผ่านมา ปัจจุบันเรือนของครอบครัวนำมาเรียมจึงประกอบด้วยส่วนต่างๆ ได้แก่ เรือนไทย ลูกหงส์ เรือนครัว เรือนยายวอ ชาน บันได+ทำน้ำ และได้ถุนเรือน โดยมีรายละเอียดการใช้สอยที่วาง ดังนี้

รูปที่ 4-1, 4-2 มังพื้นชั้นบนและมังพื้นชั้นล่าง (fixed feature space)
เรือนนำมาเรียม พุ่มพวง

รูปที่ 4-7, 4-8 ผังการใช้สอยพื้นที่ชั้นบนและชั้นล่าง (ช่วงบ่าย)
เรือนนำมาเรียน พุ่มพวง

4.1.1 เรือนไทย

เรือนไทย ขนาด 3 ห้อง มีพื้นที่ 54 ตารางเมตร พื้นไม้ตีชนบทับด้วยเสื่อน้ำมันทั่วทั้งบริเวณ ฝาไม้ปะกน หน้าต่างบานเปิดคู่มีลูกพักไม้ พร้อมช่องแสงกระจกฝ้าพิมพ์ลายด้านบน ระดับช่องเปิดยกสูงจากระดับพื้นเรือนราว 1 ศอก ทำให้ตอบรับระดับสายตาขณะนั่งพื้น² ไม่มีฝ้าเพดาน ภายในกันห้องทางท้ายเรือนเป็นห้องนอนครอบครัวลูกสาว คนโต (เดิมเป็นเรือนหอของน้ามาเรียม) พื้นที่ของเรือนจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) โถงเรือน

โถงเรือน ขนาด 2 ห้อง มีพื้นที่ 36 ตารางเมตร เครื่องเรือนต่างๆ ประกอบด้วยโต๊ะเครื่องแป้ง จักรเย็บผ้า ชั้นเก็บของ เตาขีด วางขีดฝาทางด้านหน้าของเรือน จึงต้องปิดหน้าต่างด้านสกัดอย่างถาวร สำหรับเป็นมุมแต่งตัวของน้ามาเรียม พี่นารีรัตน์ สุปราณี และเป็นมุมเย็บผ้าซึ่งเป็นมุมประจำของน้ามาเรียม “มุมนั้นจะร้อน แต่จำใจต้องอยู่ เวลาเย็บเสื่อ ก็นั่งกระโจมอก... ถ้ากลางวัน อากาศมันจะร้อนไปหมด” ส่วนตู้ไม้โบราณ 2 ใบ เก็บข้าวของเครื่องใช้งานบุญ เช่น ถาด โถ ถ้วย กาน้ำ กระจอน ฯลฯ วางขีดฝากั้นระหว่างโถงเรือนและห้องทางด้านหลัง

นอกจากเครื่องเรือนดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่มีน้ำหนักมาก ยากต่อการเคลื่อนย้าย หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็น semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย ยังมีองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ ของเรือน หรือก็คือ semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้ แปรเปลี่ยนได้ เช่น ราวผ้าซึ่งผูกไว้ระหว่างเสาเรือนและตู้ไม้ สำหรับกันเป็นมุมละหมาดของน้ามาเรียม “...เวลาละหมาดก็เอาม่านที่รูดปิดซะ จะได้มืดซิด ไม่ง้อเง้งนัก” และพัดลมตั้งพื้น ซึ่งนับเป็นอุปกรณ์ชีวิตที่มีความสำคัญในการอยู่เย็นของสมาชิกที่อาศัยอยู่ภายในเรือนที่เปิดรับลมธรรมชาติของภูมิอากาศแบบร้อนชื้น

ลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยแบบ “เข้ามุม” หรือ *sociofugal space* ในโถงเรือนดังกล่าว ทำให้สมาชิกสามารถทำกิจกรรมชีวิตในมุมต่างๆ อันได้แก่ มุมแต่งตัว มุมเย็บผ้า-รีดผ้า และมุมละหมาด ได้พร้อมกัน โดยไม่รบกวนหรือไม่รู้สึกรบกวนกันและกัน

(2) ห้องนอนครอบครัวลูกสาวคนโต

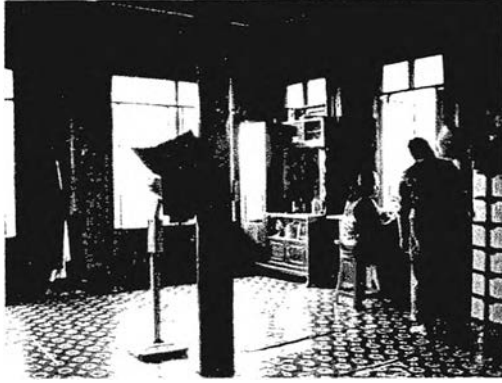
ห้องทางท้ายเรือนไทย ขนาด 1 ห้อง พื้นที่ 18 ตารางเมตร เป็นห้องนอนของพี่ชาญชัย พี่นารีรัตน์ (ลูกสาวคนโตของน้ามาเรียม) และตา (ลูกสาวคนเล็กของพี่นารีรัตน์) เครื่องเรือน (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) อันได้แก่ ตู้เสื้อผ้าและชั้นเก็บของ วางขีดฝาด้านใน ส่วนองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) ได้แก่ ชั้นวางโทรทัศน์ พัดลมเล็กตั้งพื้น สำหรับนั่ง-นอนดูโทรทัศน์ช่วงบ่ายและเย็นค่ำในบางวัน ที่นอนและมุ้ง สำหรับปูนอนตอนกลางคืนของครอบครัว “เมื่อก่อนนอนเตียง นอนฟูก แต่ไม่ชอบ ไม่มีใครใช้ เลยต้องเอาไปเก็บที่ห้องใต้ถุน ตอนนี่เลยเอาผ้านวมปู... มันแนบกับพื้นดี แล้วกางมุ้งเอา ตื่นก็พับเก็บ...”³ และพื้นที่ว่างของห้องยังใช้เป็นี่ละหมาดของพี่ชาญชัยในช่วงเช้าและกลางคืน (ช่วงกลางวัน-เย็นค่ำออกไปค้าขาย)

² The opening expresses what the place 'wants to be' in relation to its environment, see Norberg-Schulz, Christian, *Existence, Space and Architecture* (Washington: Praeger Publishers, 1971), p. 25.

³ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2546.

⁴ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2546.

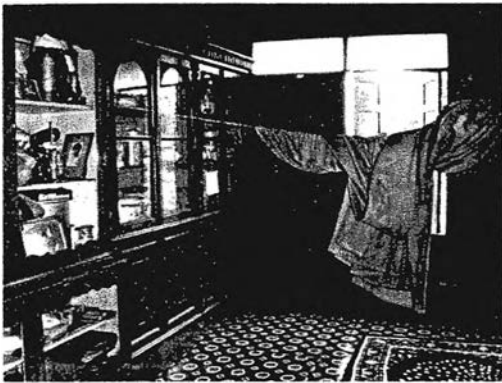
⁵ นารีรัตน์ แก้วน้อย, สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2546.

มุมเข็บผ้าของน้ามาเรียม

มุมแต่งตัวของน้ามาเรียม พี่นารีรัตน์

มุมละหมาดของน้ามาเรียม

มุมละหมาดของน้ามาเรียม

ห้องนอนครอบครัวลูกสาวคนโต

ตู้ไม้โบราณเก็บข้าวของเครื่องใช้ในงานบุญ

รูปที่ 4-14, 4-15, 4-16, 4-17, 4-18, 4-19 การใช้สอยพื้นที่ภายในโดงเรือนไทยแบบ "เข้่ามม"

4.1.2 ลูกหงส์

ลูกหงส์ มีพื้นที่ 72 ตารางเมตร หรือมีขนาดราวหนึ่งเท่าครึ่งของพื้นที่เรือนไทย พื้นไม้ตีชนูปถั้วยด้วยเสื่อน้ำมัน ต่อเนื่องจากเรือนไทยเกือบทั่วบริเวณ เว้นเฉพาะทางด้านหลังซึ่งเป็นส่วนทางเดินติดต่อกับเรือนครัว ฝาไม้ตีชนอนซ้อน เกิดหน้าต่างบานเปิดคู่มีลูกพักไม้เป็นหลัก ผสมลูกพักกระจกบางส่วน มีม่าน “เข็บเอง” และมีช่องแสงด้านบน ไม่มี ฝาเพดานเช่นเดียวกับเรือนไทย ทางด้านหลังของลูกหงส์ต่อห้องออกไปเป็นห้องนอนลูกสาวคนเล็ก พื้นที่ของเรือนจึง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) โถงเรือน

ภายในโถงเรือน นอกจากองค์ประกอบพื้นฐานของพื้น ฝา ฝ้า หลังคา ยังมีการติดตั้ง fixed feature อันได้แก่ พัฒลมเพดานบริเวณช่วงกลางของโถง และชั้นไม้วางโทรทัศน์ที่ฝาใกล้ประตูทางเข้าเรือน เครื่องเรือน ต่าง ๆ ประกอบด้วยตู้ไม้โบราณ 4 ใบ เก็บข้าวของเครื่องใช้และเสื้อผ้าในโอกาสงานบุญต่างๆ วางตามแนวเสา ทางด้านหลังเพื่อกันเป็นมุมเก็บเสื้อผ้าของสมาชิกครอบครัว ส่วนโต๊ะไม้ ตั้งไม้โบราณ วางชิดฝาห้องทางด้านหลังเช่นกัน

นอกจากเครื่องเรือนดังกล่าว (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ยังมีองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ ของเรือน (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้ แปรเปลี่ยนได้) เช่น ชั้นวางโทรทัศน์ พัฒลมเล็ก ตั้งพื้น สำหรับนั่ง-นอนดูโทรทัศน์ของครอบครัว และนั่งล้อมวงกินกันพร้อมหน้าในช่วงเย็นค่ำในบางโอกาส “...นานที่ถั่วรวมกันครบ ก็ยกไปนั่งหน้าจอ ดูไป กินไป คุยกันไป” “มุมทีวีตรงกลางบ้าน ใช้เป็นประจำ เพราะมี พัฒลมเพดาน ยิ่งถ้าตอนกลางคืนเปิดแล้วลมมันจะเย็นดีเลยแหละ” เปลญวนผูกไว้ระหว่างเสาเรือน “เปลในบ้านฉันจองประจำ ไว้นอนดูทีวีตอนกลางคืน” ที่นอนและมุ้งของหนู (ลูกสาวคนโตของพี่นารีรัตน์) สำหรับปูนอนตอนกลางคืนบริเวณหน้าตู้ไม้โบราณใกล้กับพัฒลมเพดาน ส่วนพื้นที่วางทางด้านหน้าของที่นั่งนอนเป็นมุมละหมาดของพี่นารีรัตน์ ซึ่งมักนำพรมละหมาดผืนแดด โดยพาดทับวงกบหน้าต่างของฝาทางทิศใต้ของเรือน ลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยแบบ “รวมศูนย์” หรือ sociopetal space ภายในบริเวณลูกหงส์ ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางและต่อเนื่องกับโถงเรือนไทย ช่องเปิดตอบรับระดับสายตาขณะนั่งพื้น เครื่องเรือนวางชิดเสา เรือน ฝาเรือน เครื่องนอนที่พับเก็บได้ และมีพัฒลมเพดานช่วยคลายร้อน จึงเป็น “โถงเอนกประสงค์” (multipurpose space) ของครอบครัว ที่รองรับหลากหลายกิจกรรมชีวิตในแต่ละวัน นับตั้งแต่นั่งเล่น นอนเล่น ดูโทรทัศน์ ล้อมวงกินร่วมกันของครอบครัว เป็นที่ปั่นโรตี่ของพี่ชายชัย เป็นที่ละหมาดของพี่นารีรัตน์ เป็นที่นอนหลับพักผ่อนของหนูและเป็นที่นอนของยายวอ (ในอดีต) ตลอดจนรับรองหลากหลายชีวิตในเทศกาลงานบุญ เช่น งานแต่งงาน งานเลี้ยงสังสรรค์รวมญาติ ซึ่งจัดขึ้นในโอกาสต่างๆ กัน

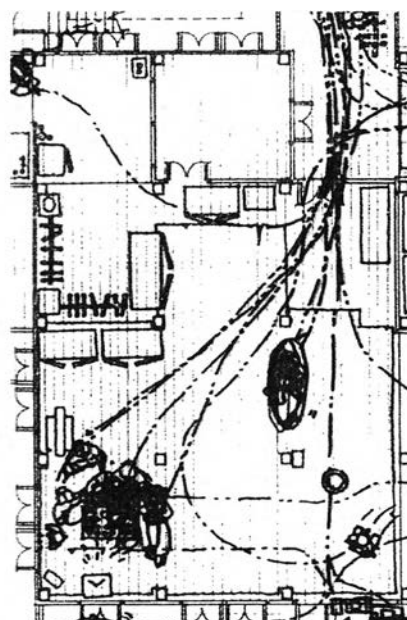
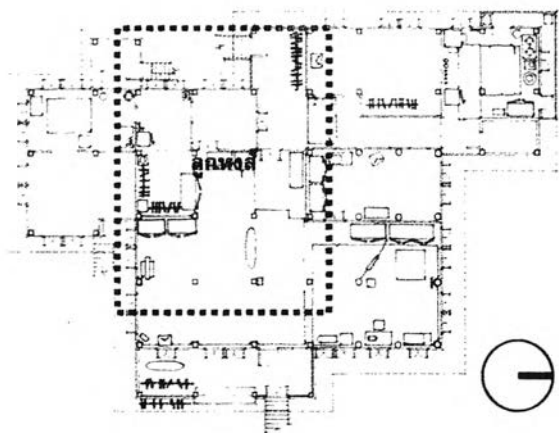
(2) ห้องนอนลูกสาวคนเล็ก

ห้องทางด้านหลังลูกหงส์ พื้นที่ 8 ตารางเมตร เป็นห้องนอนของสุปราณี (ลูกสาวคนเล็กของน้ามาเรียม) ภายในมีเพียงที่นอนและมุ้ง (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้ พับเก็บได้) สำหรับปูนอนตอนกลางคืนของสุปราณี รวมถึงเป็นที่ละหมาดในช่วงเช้าและกลางคืน (ช่วงกลางวันออกไปทำงาน เรียนหนังสือภาคค่ำ) และเนื่องจากขนาดของห้องค่อนข้างเล็ก จึงมีการใช้สอยพื้นที่เฉพาะตอนกลางคืน ส่วนตอนกลางวันมักใช้สอยพื้นที่ร่วมกันในโถงเรือนและใต้ถุนเรือน เช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัว

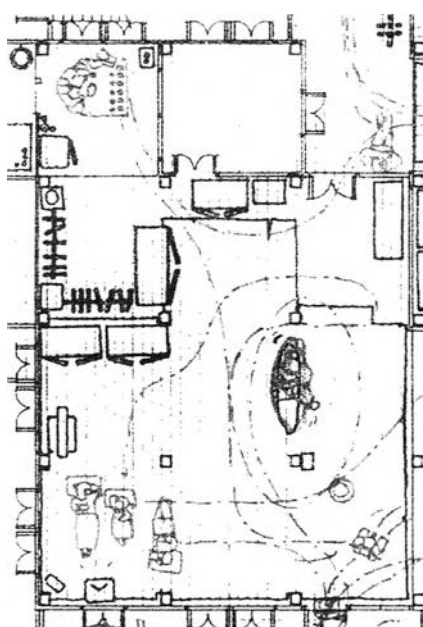
⁶ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2546.

⁷ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2546.

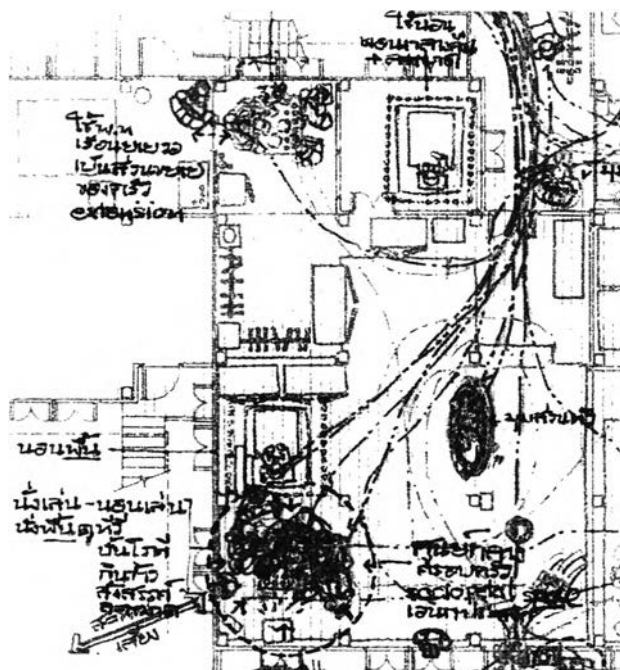
⁸ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2546.

ผังการใช้สอยพื้นที่ลูกทรงสี่ (ช่วงเช้า)

ผังการใช้สอยพื้นที่ลูกทรงสี่ (ช่วงบ่าย)

ผังการใช้สอยพื้นที่ลูกทรงสี่ (ช่วงเช้า บ่าย เ็นค่ำ)

รูปที่ 4-20, 4-21, 4-22 การใช้สอยพื้นที่ลูกทรงสี่ในแต่ละช่วงเวลา

มุมนั่ง-นอนเล่น คูโทรทัศน์ กินข้าวของครอบครัว มุมนั่ง-นอนเล่น คูโทรทัศน์
รูปที่ 4-23, 4-24 การใช้สอยพื้นที่แบบ “รวมศูนย์” ภายในลูกหงส์

4.1.3 เรือนคร้ว

เรือนคร้ว มีพื้นที่ 70 ตารางเมตร แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

(1) คร้วใหญ่

คร้วใหญ่ มีพื้นที่ 24 ตารางเมตร พื้นไม้ตีชนปูทับด้วยเสื่อน้ำมันเกือบทั่วบริเวณ ลดระดับจากพื้นเรือประมาณ 0.20 เมตร ฝาไม้ตีนอนซ้อนเกล็ด หน้าต่างบานเปิดคู่มือล็อกพับไม้ ไม่มีฝ้าเพดานเช่นเดียวกับส่วนอื่นๆ ของเรือ ภายในคร้วนอกจากองค์ประกอบพื้นฐานของพื้น ฝา ฝ้า หลังคา ยังมีการติดตั้ง fixed feature อันได้แก่ ชั้นไม้วางวิทยุที่เสาดันกลาง ชั้นไม้วางเครื่องปรุ้งที่ฝาริมประตูเปิดสู่ระเบียง ตลอดจนอ่างล้างจานแบบฝังพื้น (น้ำบ่อ) ที่มีชั้นกอนอ่างล้างจานแบบตั้งโต๊ะ (น้ำประปา) ที่ระเบียงคร้ว “...เวลาปูพื้นกระดานมันล่อออกไป เขาเสียดายพื้น ไม่อยากตัด เลยปล่อยให้มันล่อออกไป ทำเป็นกรงล้อมเอาไว้ อย่างมาที่หลังเพื่อน แต่ก่อนจะล้างทางบ่อคร้วโน้น มีกระดานโหว่อยู่ ล้างตรงนั้น แล้วก็เทลงบ่อ... เริ่มแรกนะล้างกับพื้น แล้วก็ม้อ่าง กอนน้ำอ่างล้างมืออันล้างนะวางกับพื้น แต่จะยกสูงหน่อยทำขอบไว้ พอไม่มีมันมู ก็เอาวางกับพื้นล่อลงไปข้างล่างเลย ฝังลงไปเลย ตรงนั้นนะน้ำบ่อ ทุกวันนี้ก็ยังเป็นน้ำบ่อ สำหรับล้างชั่วคราว พอประปาไม่ไหลก็ใช้อันนี้ อันบนก็มูแล้ว รอร้อ... มันโบร่ำโบราณ มันบ้านนอกนะ”⁹ เครื่องคร้วประกอบด้วยตู้กับข้าว ชั้นวางถ้วยชามทางฝาทิศตะวันออก ตู้เย็นทางฝาทิศใต้ เต้าไฟ โต๊ะวางหม้อข้าวและกระดิกน้ำ ถึงใส่ข้าวสารทางฝาทิศเหนือ โต๊ะวางสำหรับกับข้าวทางฝาทิศตะวันตก

นอกจากเครื่องคร้วดังกล่าว (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ยังมีอุปกรณ์ทำคร้ว (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น ครก เชียง หม้อ หม้อข้าว กระทะ ฝาชี วางอยู่บนโต๊ะไม้ ฝามือ ไม้พาย ตะหลิว ทัพพี มีด เสียบเก็บอยู่ตามฝา-ฝ้าเพื่อความสะดวกในการใช้สอย ข้าวของเครื่องใช้ เช่น กระจาด ตะเกียง ผ้าเช็ดมือ ตลอดจนของแห้ง เช่น หอมแดง กระเทียม แขนวนอยู่ตามฝา-ฝ้าเช่นกัน ส่วนพื้นที่ว่างของคร้วเป็นบริเวณหนึ่งทำคร้วซึ่งเป็นมุมประจำของนำมาเรียกในช่วงเช้า โดยเฉพาะริมระเบียงทางทิศตะวันตก ซึ่งลมพัดผ่านและแสงสว่างพอเพียง และเป็นที่นั่งล้อมวงกินกันของครอบครัวในช่วงเย็นค่ำ

⁹ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546.

(2) คริวเล็ก

คริวเล็ก มีพื้นที่ 7 ตารางเมตร หรือมีขนาดเล็กกว่าคริวใหญ่ 3 เท่า พื้นไม้ปูเว้นร่อง ลดระดับจาก ลูกหงส์ราว 1 คอก ฝาไม้ตีนอนซ้อนเกล็ด หน้าต่างบานเปิดคู่มีลูกพับไม้ ไม่มีฝ้าเพดานเช่นเดียวกับคริวใหญ่ เครื่องคริวต่างๆ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ได้แก่ ตู้เขียนทางฝาเรือนยาวอ ชั้นวางถ้วยชามทาง มุมห้อง โต๊ะไม้ขนาดใหญ่และเตาไฟในเรือนยาวอ ส่วนอุปกรณ์ทำคริว (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้าย ได้) เช่น หม้อ หม้อข้าว กระทะ กระทายชูดมะพร้าว เก็บอยู่บนโต๊ะในเรือนยาวอ

ภายในคริวเล็กซึ่งมีพื้นที่ไม่มากนัก แต่อาศัยพื้นที่บางส่วนของเรือนยาวอ ที่ไม่มีการใช้สอยในปัจจุบัน เป็นส่วนขยายสำหรับเก็บเครื่องคริวและอุปกรณ์ทำคริว จึงทำให้คริวมีพื้นที่สำหรับพี่ชายผู้ขึ้นโรตตี และสมาชิกครอบครัววันประกอบด้วยพี่ชายผู้ พี่นารีรัตน์ นุณี และดา ได้นั่งล้อมวงกินกันพร้อมหน้าและ ใกล้ชิดสนิทสนม (intimate distance) “ครอบครัวลูกสาวคนโตกินกันดีก แต่พร้อมหน้าที่คริวเขา”¹⁰

(3) ห้องนอนใหญ่

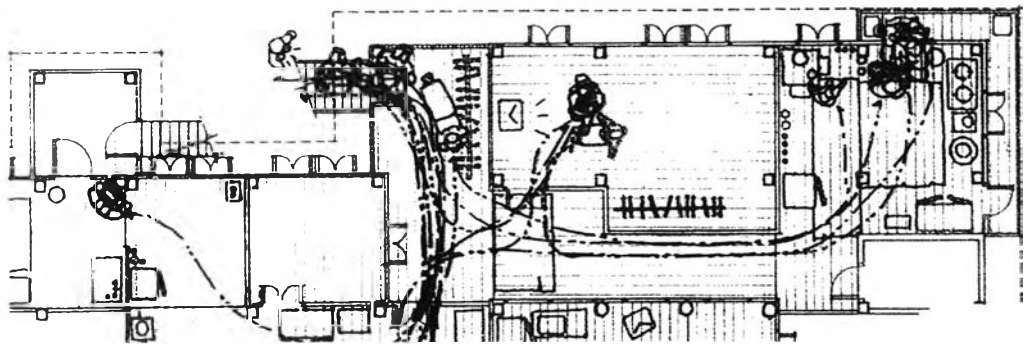
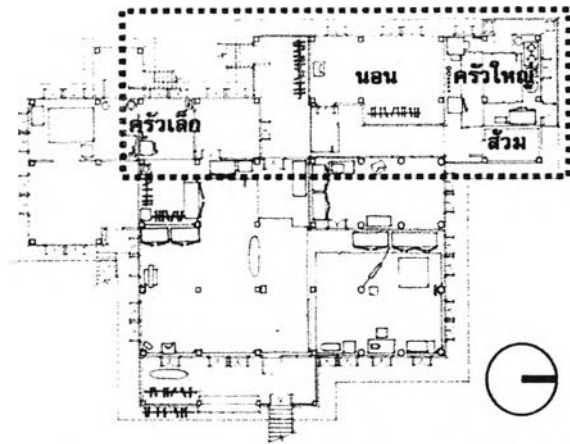
ห้องระหว่างคริวใหญ่และชานหลังบ้าน พื้นที่ 21 ตารางเมตร หรือมีขนาดประมาณห้องนอน ครอบครัวลูกสาวคนโต เป็นห้องนอนของหน้าสมศักดิ์และหน้ามาเรียผู้เป็นเจ้าของเรือน พื้นไม้ตีขนปูทับด้วย เสื่อน้ำมัน ยกระดับจากพื้นชานหลังบ้านประมาณ 0.20 เมตร ฝาไม้ตีนอนซ้อนเกล็ด ภายในทาสีขาว หน้าต่างบานเปิดลูกพับไม้ ไม่มีฝ้าเพดาน เช่นเดียวกับคริวใหญ่ ภายในห้องนอนไม่มีเครื่องเรือนขนาดใหญ่ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) มีเพียงเครื่องเรือนขนาดกระทัดรัด (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น ชั้นวางโทรทัศน์ พัดลมเล็กตั้งพื้น สำหรับนั่ง-นอนดูโทรทัศน์ของหน้าสมศักดิ์และหน้า มาเรียในช่วงเย็นค่ำ-กลางคืน และของลูกๆ หลานๆ ในช่วงเช้าวันหยุด มีราวแขวนเสื้อผ้า ที่นอนและมุ้ง สำหรับปูนอนตอนกลางคืน ส่วนพื้นที่ว่างของห้องใช้เป็นที่ระมัดของหน้าสมศักดิ์ในช่วงเช้าและกลางคืน (กลางวันออกไปทำงาน)

ภายในห้องซึ่งมีเพียงเครื่องเรือนขนาดเล็กและเครื่องนอนที่พับเก็บได้ จึงมีลักษณะของ พื้นที่ใช้สอย ที่ยืดหยุ่นได้ (flexible space) เช่นเดียวกับห้องนอนครอบครัวลูกสาวคนโต แต่มีการใช้สอยมากกว่า เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้กับบันไดหลัง ซึ่งนับเป็น “บันไดหลัก” ของสมาชิกครอบครัว อีกทั้งยังมีบรรยากาศโปร่ง สบาย จากช่องเปิดที่เปิดสู่ธรรมชาติและร่มเงาจากร่มไม้โดยรอบ

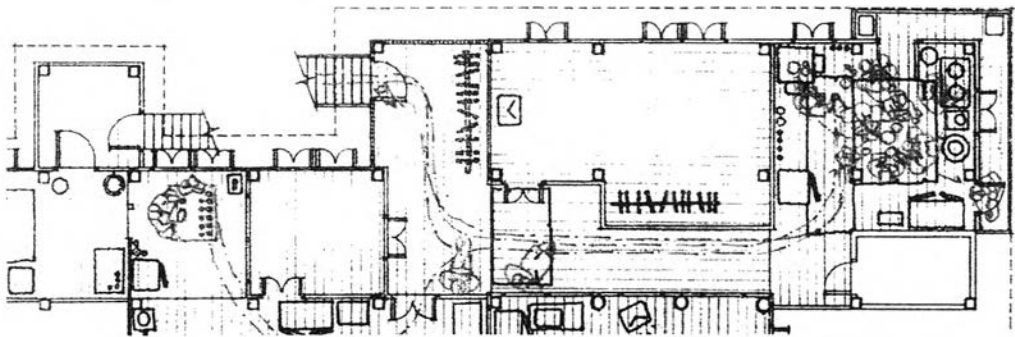
(4) ส้วม

ส้วมในคริวใหญ่ มีพื้นที่ 4 ตารางเมตร พื้นเป็นพื้นซีเมนต์ขัดมันปูทับด้วยผ้ายาง ฝาไม้อัด ไม่มี ฝ้าเพดาน ภายในติดตั้งโถส้วมแบบนั่งยอง (fixed feature) สำหรับขับถ่าย มีตุ่มใส่น้ำ ถังน้ำ และชั้นน้ำ (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) วางอยู่มุมห้อง สำหรับชำระล้างทำความสะอาด นอกจากนี้ รอบ บริเวณบ้านยังมีส้วมอีก 2 แห่ง ได้แก่ บริเวณลานตากผ้าใกล้ทำน้ำหน้าบ้าน ซึ่งเป็นที่อาบน้ำ-ซักผ้าของ ครอบครัว และบริเวณข้างป้อมคริวทางด้านหลังของเรือนยาวออีกแห่งหนึ่ง โดยส้วมทั้ง 2 จะมีการใช้สอย ในช่วงกลางวันที่สมาชิกทำกิจกรรมที่ได้ถูเรือน

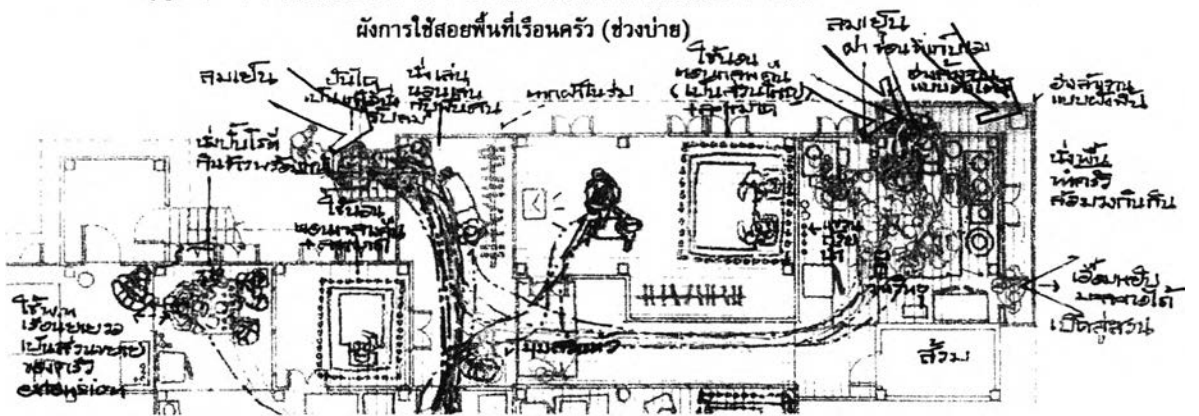
¹⁰ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2546.

ผังการใช้สอยพื้นที่เรือนครัว (ช่วงเช้า)

ผังการใช้สอยพื้นที่เรือนครัว (ช่วงบ่าย)

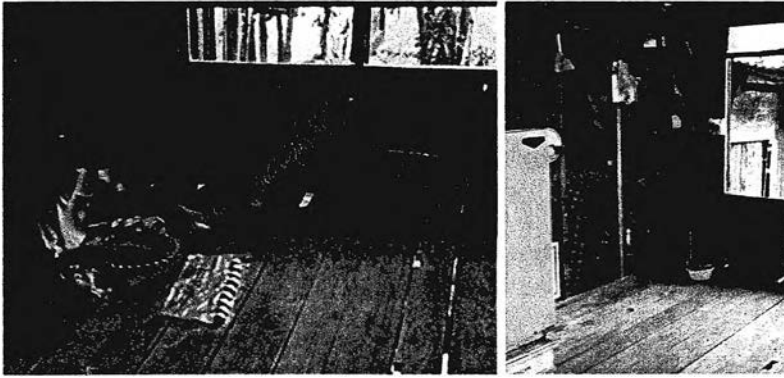

ผังการใช้สอยพื้นที่เรือนครัว (ช่วงเช้า บ่าย เย็นค่ำ)

รูปที่ 4-25, 4-26, 4-27 การใช้สอยพื้นที่เรือนครัวในแต่ละช่วงเวลา

รูปที่ 4-28, 4-29 การใช้สอยพื้นที่บริเวณครัวใหญ่และระเบียง

รูปที่ 4-30, 4-31 การใช้สอยพื้นที่บริเวณครัวเล็กและเรือนยายวอ

รูปที่ 4-32, 4-33 ห้องนอนใหญ่และส้วม

4.1.4 เรือนยายวอ

เรือนยายวอซึ่งปลูกขนابอยู่ทางทิศใต้ของเรือนหลัก มีพื้นที่ 36 ตารางเมตร พื้นไม้ตีชน ลดระดับจากพื้นครัวเล็กราว 1 คอก ฝาไม้ตีชนนอนซ้อนเกสิด หน้าต่างบานเปิดถูกพักกระจงพร้อมช่องแสงด้านบน ไม่มีฝ้าเพดาน เช่นเดียวกับส่วนอื่นของเรือน ภายในมีฝากั้นห้องแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 2 ส่วน มีครัวเล็กต่อออกไปทางด้านหลังแยกเป็นสัดส่วนจากเรือนหลัก และมีบันไดทางขึ้นทั้งทางด้านหน้าเรือนและทางด้านหลังครัว ภายหลังจากไม่มีคนเช่าอาศัย บริเวณด้านหน้าของเรือนจึงปล่อยเป็นพื้นที่โล่งที่ไม่ได้รับการดูแลทำความสะอาดนัก ส่วนทางด้านหลังเป็นที่เก็บข้าวของสัมภาระที่ไม่ได้ใช้ เช่น เตียง ตู้ โต๊ะ และเป็นที่เก็บเครื่องครัวและอุปกรณ์ทำครัวของครัวเล็กที่อยู่ใกล้เคียงกัน

4.1.5 ชาน

แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) ชาน/ระเบียงหน้า

ชานหน้าบ้านซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก มีพื้นที่ 16 ตารางเมตร พื้นไม้ปูเว้นร่องและปูทับด้วยเสื่อน้ำมัน เฉพาะบริเวณทางเข้า ลดระดับจากพื้นเรือนประมาณ 0.20 เมตร ราวระเบียงมีทั้งแบบระแนงไม้ซี่เล็กสูงพื้นระดับศีรษะและแบบลูกกรงไม้สูงประมาณ 0.80-0.90 เมตร มีชายคาคลุมกันแดดฝน และติดตั้งม้านั่งยาวมีพนักพิง (fixed feature) ทางด้านหน้าของชาน ซึ่งสมาชิกมักใช้นั่ง-นอนเล่นรับลมเย็น “ใช้ประจำก็นอกชาน เพราะลมมันเย็น... อยู่ในบ้านมันร้อน”¹¹ และใช้ตากผ้าห่ม เครื่องนอนต่างๆ ในช่วงบ่าย นอกจากนี้ ยังมีองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยของชาน (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น เพลญวนผูกไว้กับระแนงโครงสร้างหลังคา สำหรับนอนกลางวันของสมาชิก โดยเฉพาะตา (หลานสาวคนเล็กของน้ามาเรียม) ราวตากผ้า (ถ้าไม้ผุคดปล่อยปละทิ้งสองด้วยเชือก) ผูกไว้ใต้ชื้อชายคา สำหรับตากผ้าในร่มในช่วงฝนตก ซึ่งไม่สามารถตากผ้าที่ราวตากผ้า (กลางแจ้ง) บริเวณทำน้าหน้าบ้าน

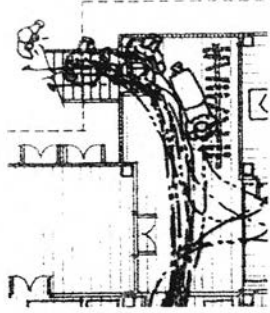
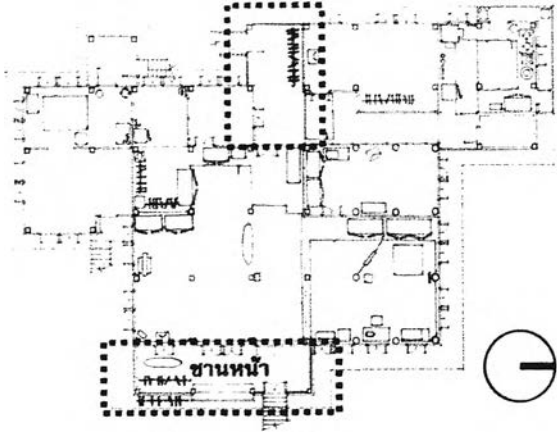
บริเวณชานหน้าบ้านซึ่งมีลักษณะโปร่งโล่ง ลมพัดผ่านช่องว่างระหว่างพื้นไม้ที่ปูเว้นร่อง ช่องลมระหว่างระดับพื้นที่ต่างกัน และช่องว่างไม้ระแนงได้สะดวก ตลอดจนชานดังกล่าวยังอยู่ในบริเวณที่อยู่ใกล้กับเรือนป่าทุกลาบมากที่สุด จึงเป็นมุมโปรดของเด็กๆ สำหรับนั่ง-นอน เล่นสนุก และคุยกับเพื่อนบ้านได้ “...เด็ก ๆ ชอบระเบียง เพราะมันสว่าง แล้วก็เรียกเพื่อนได้ด้วย”¹²

(2) ชาน/ระเบียงหลัง

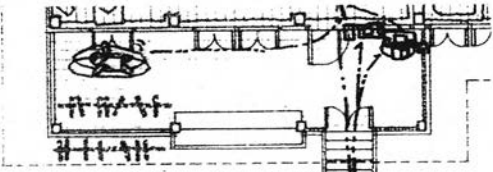
ชานหลังบ้านทางทิศตะวันตก ซึ่งอยู่ระหว่างห้องนอนใหญ่และห้องนอนลูกสาวคนเล็ก มีขนาดใกล้เคียงกับพื้นที่ชานหน้าบ้าน (14 ตารางเมตร) พื้นไม้ปูเว้นร่อง ลดระดับจากพื้นเรือนประมาณ 0.20 เมตร ราวระเบียงเป็นระแนงไม้ซี่เล็กสูงพื้นระดับศีรษะ มีชายคาคลุมกันแดดฝน และมีราวตากผ้าผูกไว้ใต้ชื้อชายคา (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) สำหรับตากผ้าในร่มในช่วงฝนตก ซึ่งสามารถยกราวตากผ้าจากบริเวณบ่อครัวขึ้นมาตากผ้าในร่มในช่วงฝนตกได้ เช่นเดียวกับชานหน้าบ้าน พื้นที่ว่างของชานหลังบ้านซึ่งมีลักษณะโปร่งโล่ง ลมพัดผ่านช่องว่างระหว่างพื้นไม้ที่ปูเว้นร่อง ช่องลมระหว่างระดับพื้นที่ต่างกัน และช่องว่างไม้ระแนงได้สะดวก จึงเป็นมุมโปรดของน้าสมศักดิ์ น้ามาเรียม และพื้นที่รีวิทัศน์ สำหรับนั่ง-นอนเล่นรับลมเย็น และพูดคุยทักทายเพื่อนบ้านซึ่งมักจะมานั่งรวมกันที่เชิงบันไดหลังบ้านในช่วงเช้า

¹¹ นารีรัตน์ แก้วน้อย, สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2546.

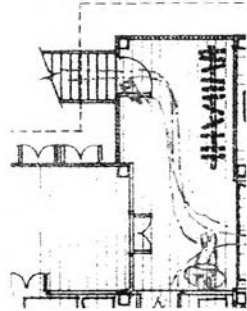
¹² มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2546.

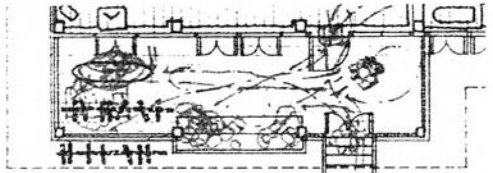
ผังการใช้สอยพื้นที่ชานหลัง (ช่วงเข้า)

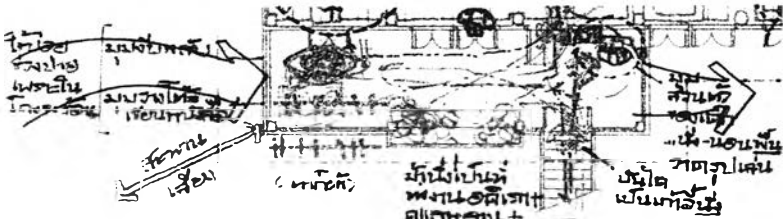
ผังการใช้สอยพื้นที่ชานหน้า (ช่วงเข้า)

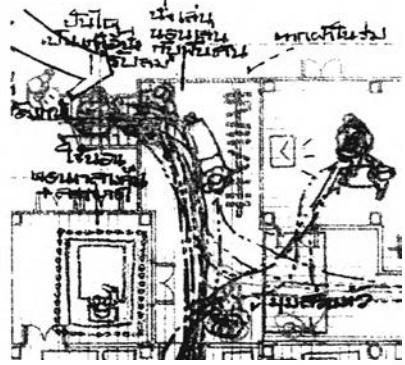
ผังการใช้สอยพื้นที่ชานหลัง (ช่วงบ้าย)

ผังการใช้สอยพื้นที่ชานหน้า (ช่วงบ้าย)

ผังการใช้สอยพื้นที่ชานหน้า (ช่วงเข้าและบ้าย)

ผังการใช้สอยพื้นที่ชานหลัง (ช่วงเข้า บ้าย เข็นค้ำ)

รูปที่ 4-34, 4-35, 4-36, 4-37, 4-38, 4-39 การใช้สอยพื้นที่ชานเรือนในแต่ละช่วงเวลา

รูปที่ 4-40, 4-41 การใช้สอยพื้นที่ชานหน้าและชานหลัง

4.1.6 บ้านโตและท่าหน้า

แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) บ้านโตหน้า

บ้านโตหน้าซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเรือนเป็นบ้านโตไม้ ไม่มีลูกตั้ง ลูกนอนวางบนแม่บ้านโต ราวบ้านโตลูกทรงไม้ มีชายคาทอดต่อเนื่องจากตัวเรือนคลุมกันแดดฝน เเชิงบ้านโตเป็นพื้นไม้มากสูงจากพื้นดินราว 1 ศอก และยังมี การติดตั้ง fixed feature อันได้แก่ ม้านั่งยาวมีพนักพิงเช่นเดียวกับที่ชานหน้าบ้าน ซึ่งมีผ้าตาข่ายโปร่งลม ผูกไว้เหนือบริเวณเพื่อช่วยกรองแสง และตะกร้าใส่แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ยึดไว้กับเสาเชิงบ้านโต สำหรับแปรงฟันที่ทำน้ำหรือที่ตุ่มน้ำหน้าบ้านได้สะดวก

(2) บ้านโตหลัง

บ้านโตหลังทางทิศตะวันตกของเรือน ประกอบด้วยบ้านโตของเรือนหลักและบ้านโตของเรือนยาววอ ซึ่งเชิงบ้านโตทั้งสองหันเข้าสู่กัน บ้านโตทั้งสองเป็นบ้านโตไม้ ไม่มีลูกตั้ง ลูกนอนฝังในแม่บ้านโต ราวบ้านโตไม้เรียบง่าย ส่วนบ้านโตเรือนยาววอไม่มีราวบ้านโต บริเวณเหนือชานพักที่รองรับบ้านโตทั้งสองมีผ้าตาข่ายคลุมกันแดดแทนชายคา และติดตั้งราวตากผ้า (fixed feature) ริมบ่อครัว สำหรับตากผ้าของสมาชิกครอบครัวอีกแห่งหนึ่ง

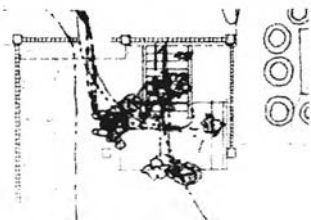
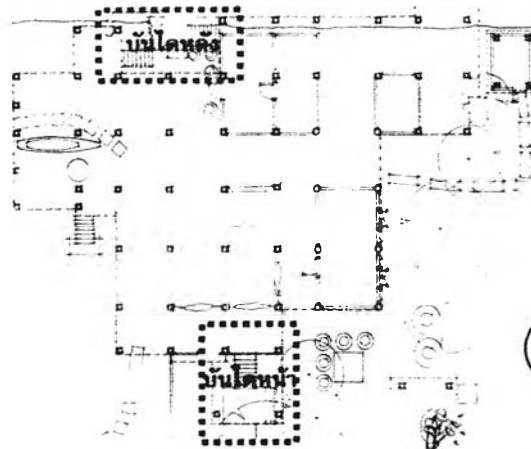
เนื่องจากบ้านโตหลังอยู่ในบริเวณใกล้กับโรงจอดรถ (ที่อยู่ทางเรือนปีกอุหลาบ) มากกว่าบ้านโตหน้า และติดต่อกับเรือนครัวได้สะดวก ผนวกกับความเคยชินของสมาชิกที่ครัวเดิมตั้งอยู่ในบริเวณใกล้กับครัวปัจจุบัน (แต่อยู่ชั้นล่าง) และเคยใช้น้ำจากบ่อครัวอยู่เป็นประจำ “ก่อนเลยไม่มีประปาณะ ใช้ตักน้ำจากบ่อครัวก็เอาน้ำจากนี้แล้วก็ถ่ายเทออกคลองได้ ก่อนนี้มันปั่นบ่อลึก สมัยก่อนน้ำบ่อยังใสสะอาด...”¹³ จึงทำให้บ้านโตหลังเป็นเสมือน “บ้านโตหลัก” ของครอบครัว แทนที่จะเป็นบ้านโตหน้าเช่นเรือนอื่นๆ

นอกจากนี้ บริเวณระหว่างเชิงบ้านโตที่หันเข้าสู่กันและพื้นไม้มากสูงจากพื้นดินราว 1 ศอก ยังเกิดเป็น “node เล็ก ๆ” ของการพบปะสังสรรค์ นั่งล้อมวง เล่าสู่กันฟังระหว่างสมาชิกและเพื่อนบ้านในระยะใกล้ชิดสนิทสนม (intimate distance)* ภาพปรากฏของการใช้สอยของบ้านโตหลัง ซึ่งเป็นทั้ง “บ้านโตหลัก” และ “จุดพบปะสังสรรค์” ระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้าน ยังสะท้อนสู่กายภาพของบ้านโตที่ค่อนข้างชำรุดทรุดโทรม “ใครมาก็ชอบมานั่ง แล้วก็ฟังด้วยนะ ตรงนั้นนะ (บ้านโตหลัง)... ช่างนี้ (บ้านโตหน้า) ยังไม่ค่อยมีใครมานั่งเท่าไร... ใครไปใครมาก็ชอบมานั่ง กลัวว่าจะฟังใครมลงมา เวลาเรานั่งอยู่ คนเดินมาเห็นก็ไปนั่ง จมกันอยู่ตรงนั้น แดดไม่ร้อน”¹⁴

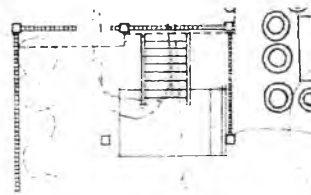
¹³ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546.

* เมื่อเปรียบเทียบกับระยะใกล้ชิดสนิทสนม หรือ intimate distance (Hall 1969, 111) การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นบริเวณเชิงบ้านโตระหว่างสมาชิกและเพื่อนบ้าน มีระยะที่กระชับเข้าหากันใกล้กว่า (น้อยกว่า 15-45 เซนติเมตร)

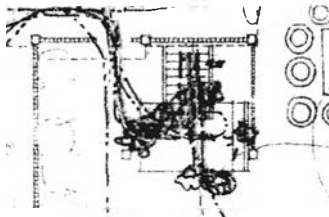
¹⁴ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546.

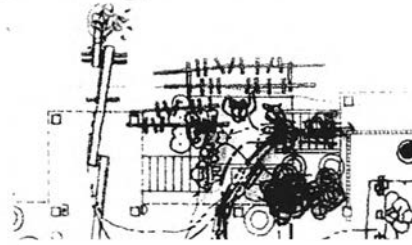
ผังการใช้สอยพื้นที่บ้านโตหน้า (ช่วงเข้า)

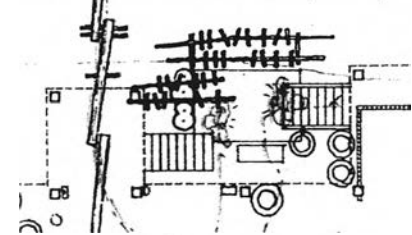
ผังการใช้สอยพื้นที่บ้านโตหน้า (ช่วงบ้าย)

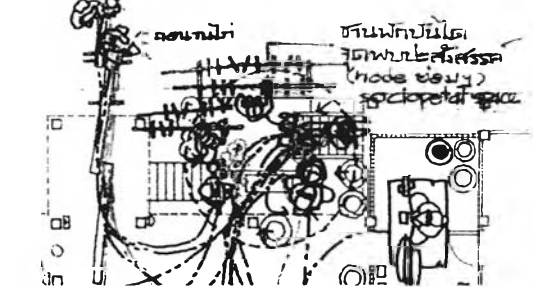
ผังการใช้สอยพื้นที่บ้านโตหน้า (ช่วงเข้าและบ้าย)

ผังการใช้สอยพื้นที่บ้านโตหลัง (ช่วงเข้า)

ผังการใช้สอยพื้นที่บ้านโตหลัง (ช่วงบ้าย)

ผังการใช้สอยพื้นที่บ้านโตหลัง (ช่วงเข้าและบ้าย)

รูปที่ 4-42, 4-43, 4-44, 4-45, 4-46, 4-47 การใช้สอยพื้นที่บ้านโตในแต่ละช่วงเวลา

รูปที่ 4-48, 4-49 บ้านโตหน้าและบ้านโตหลัง

4.1.7 ใต้ถุนเรือน

ใต้ถุนเรือน มีพื้นที่ 270 ตารางเมตร พื้นเป็นลานดินยกสูง มีรั้วไม้เดี่ยวๆ (fixed feature แสดง territoriality แบบ hard edge) กั้นเฉพาะทางด้านหน้าบริเวณใต้บันไดขึ้นเรือน เพื่อบอกอาณาเขตของ “ทางเข้า” มากกว่าที่จะกั้นรั้วรอบขอบชิด มีบ่อครัว (fixed feature แสดง territoriality แบบ soft edge) ล้อมทางด้านหลัง โดยมีการกั้นห้องบริเวณชั้นล่างของเรือนไทยเป็นห้องเย็บผ้า และกั้นห้องบริเวณชั้นล่างของชานหลังบ้านเป็นห้องเก็บของ พื้นที่ของใต้ถุนเรือนจึงแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

(1) ลานโล่งใต้ถุน

บริเวณลานโล่งใต้ถุนประกอบด้วยอุปกรณ์ชีวิตต่างๆ (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) ได้แก่ เพลญวนที่มีขนาดต่างๆ กัน ทำขึ้นจากวัสดุต่างๆ กัน เช่น ฝ้ายดาชายัดดักปลา ฝ้ายดิบจากเขมร ฝ้ายดุง ฝ้ายขาวม้า ยางสังเคราะห์ จำนวน 5-6 อัน ผูกกับเสาไม้/คานไม้ ล้อมลานดินใต้ถุน สำหรับเป็นที่นั่ง-นอนเล่น พุดคุยกัน พบปะสังสรรค์ของครอบครัวและเพื่อนบ้าน “...ตอนนั้นเปลนะมีบ้าง แต่ยังไม่ถึงเท่านี้หรอก ก่อนนี้ยังไม่มีเด็กใจ”¹⁵ “ตอนนั้นยังไม่ได้ซื้อเปลใหญ่ ก็นั่งเปลเล็กไปก่อน... เวลาเขาไปเขมร ค่อยฝากเขาซื้อมาตัวละร้อย แล้วหาซื้อผูกเอง... ไม่ก็เอาดาชายัดกันปลาหน้าน้ำ พอเหลือก็ตัดออกมา ผูกไว้นั่งเล่นแทนเปล บางทีก็เป็นกระสอบป่านบ้าง เอามาผ่าออก... คือว่า นั่งเปลมันสบายใจ นั่งไป ไหวไป คุยไป ก็เพลินดี...”¹⁶ เป็น “ชิงช้า” ของเด็กๆ และเป็นที่นั่งหลับพักผ่อนของสมาชิก ลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยแบบ “โอบล้อม” หรือ sociopetal space ของเปลญวนซึ่งมีหลายขนาด รองรับสมาชิกหลายวัยในหลายอิริยาบถ ทั้งนั่ง นอน ยืน หันข้าง จับคู่กัน หรือนั่งรวมกัน 3 คน เพลญวนใต้ถุนจึงเป็นมุมโปรด-มุมประจำของสมาชิกครอบครัวและเพื่อนบ้านข้างเคียง

แคร่ไม้พับเปิด-ปิดได้ วางอยู่บริเวณตรงกลางของลานเปลญวน สำหรับปูเสื่อนั่ง-นอนเล่นของสมาชิก โดยเฉพาะเด็กๆ ชอบเล่นชายของกัน อุปกรณ์ทำมาหาเลี้ยงชีพ เช่น แห อวน ลอบ ไซ สวิง สุ่มไก่ บันไดไม้ ฯลฯ แขนว สอด เก็บกับเสาไม้/คานไม้ ส่วนราวตากผ้าสอดไว้กับคานไม้ สำหรับตากผ้าในร่ม นอกจากนี้ พื้นที่ว่างใต้ถุนเรือนยังเป็นที่เก็บเรือซึ่งเป็นพาหนะสำคัญในอดีต และจอตระดมมอเตอร์ไซด์ซึ่งพาหนะสำคัญในปัจจุบัน ตลอดจนเป็น “โรงครัวใหญ่เฉพาะกิจ” และเป็นที่นั่งล้อมวงกินกันในเทศกาลงานบุญ ซึ่งจัดขึ้นในโอกาสต่างๆ กัน

(2) ห้องเย็บผ้า

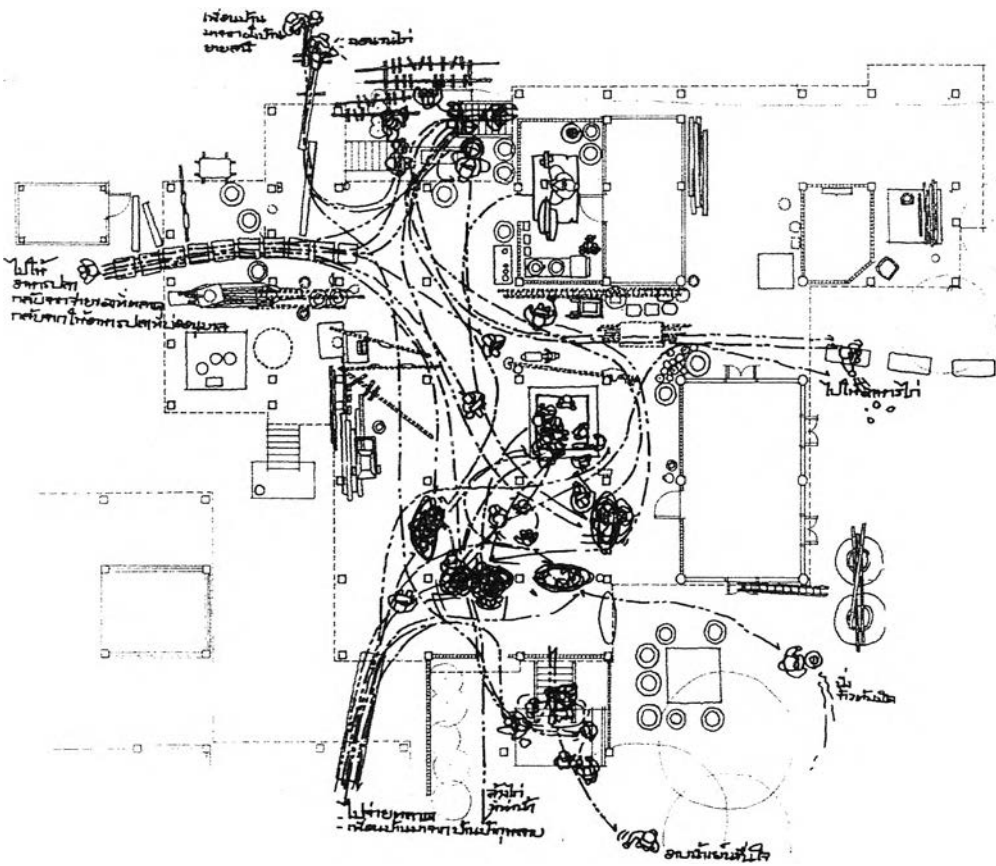
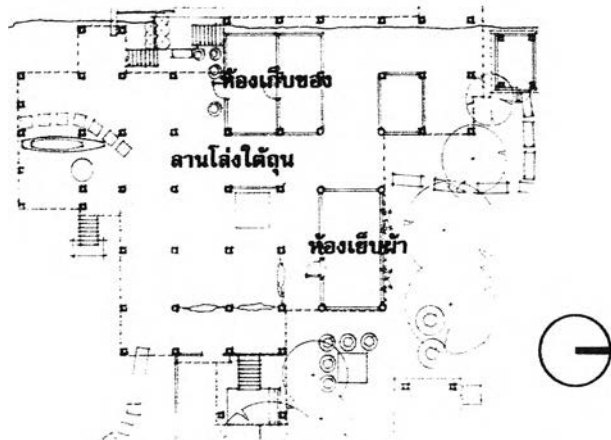
ห้องเย็บผ้า มีพื้นที่ 21 ตารางเมตร พื้นเป็นพื้นซีเมนต์ ยกสูงจากลานดินประมาณ 0.10 เมตร ผนังคอนกรีตบล็อก ผนังด้านสกัดและด้านขนาน (ฝั่งที่ติดต่อกับสวน) ช่องเปิดเป็นหน้าต่างบานเปิดคู่มีลูกพับไม้ ส่วนผนังด้านขนานฝั่งลานเปลญวนเป็นไม้ระแนงซี่เล็ก ยกสูงจากพื้นประมาณ 0.80 เมตร ตลอดทั้งผืน ไม่มีฝ้าเพดาน ภายในห้องใต้ถุน เดิมมีจักรอุตสาหกรรม 3-4 ตัว สำหรับเย็บผ้า ปักผ้า ซึ่งเป็นกิจการในครัวเรือน แต่ปัจจุบันเหลือจักรอุตสาหกรรมเพียง 1 ตัว พื้นที่ว่างส่วนที่เหลือจึงใช้เก็บเตียงที่ไม่ได้ใช้แล้วของพี่นารีรัตน์ (เดิมเป็นของยายวอและน้ามาเรียม)

¹⁵ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2546.

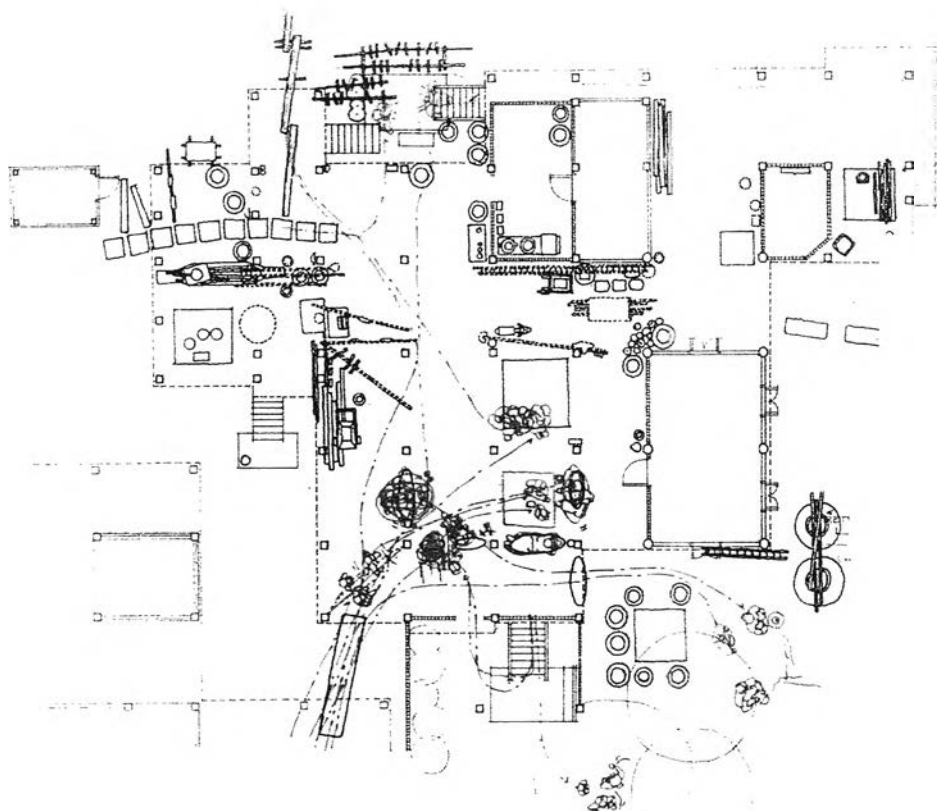
¹⁶ มาเรียม พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 14 มิถุนายน 2546.

(3) ห้องเก็บของ

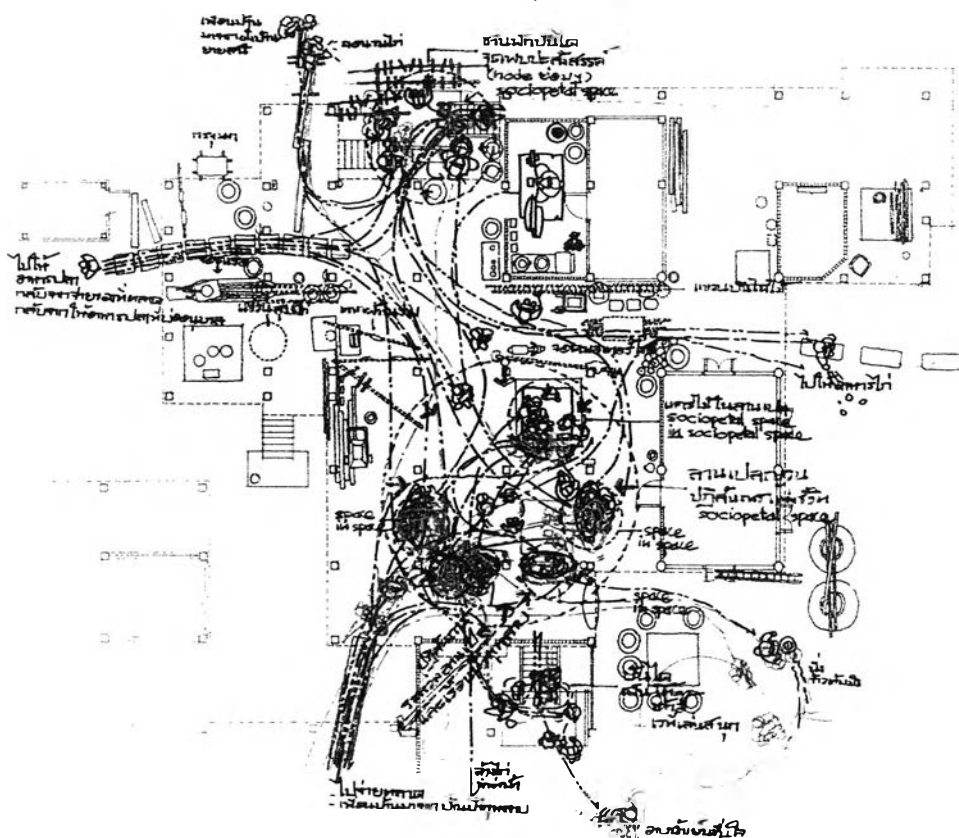
ห้องเก็บของ มีพื้นที่ 12 ตารางเมตร พื้นเป็นพื้นซีเมนต์ ฝาไม้อัด ไม่มีฝ้าเพดานเช่นกัน ภายในใช้เก็บข้าวของสัมภาระต่างๆ ที่ไม่ได้ใช้งาน ทางด้านหน้ามีรั้วไม้เตี้ยๆ ล้อมรอบ มีทางเข้าออก ภายในบริเวณยังเป็นพื้นที่เก็บอุปกรณ์ซักล้าง (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น ไม้ซักผ้า ถังน้ำ กะละมัง ม้านั่งไม้สำหรับซักผ้า-ตากผ้าบริเวณเชิงบันไดริมบ่อครัว และเก็บอุปกรณ์ทำครัว (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น หม้อ กระทะ ซึ่ง เตาถ่าน สำหรับต้มไก่บ้าน นึ่งขนมกล้วย หรือข้าวต้มมัดในโอกาสงานบุญ ซึ่งจะใช้พื้นที่ว่างดังกล่าว เป็นที่เตรียมการ อาทิ เตรียมใบตอง บ่มกล้วย เป็นต้น

ผังการใช้สอยพื้นที่ใต้ถุนเรือน (ช่วงเช้า)

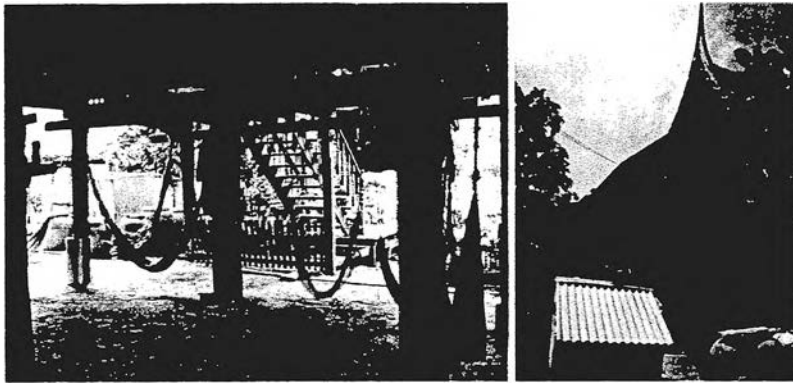

ผังการใช้สอยพื้นที่ได้ดูนเรือน (ช่วงบ่าย)

ผังการใช้สอยพื้นที่ได้ดูนเรือน (ช่วงเช้าและบ่าย)

รูปที่ 4-50, 4-51, 4-52 การใช้สอยพื้นที่ได้ดูนเรือนในแต่ละช่วงเวลา

รูปที่ 4-53, 4-54 ลานเปลญวนและห้องเส็บผ้า

รูปที่ 4-55, 4-56 แคร่ไม้และห้องเก็บของ

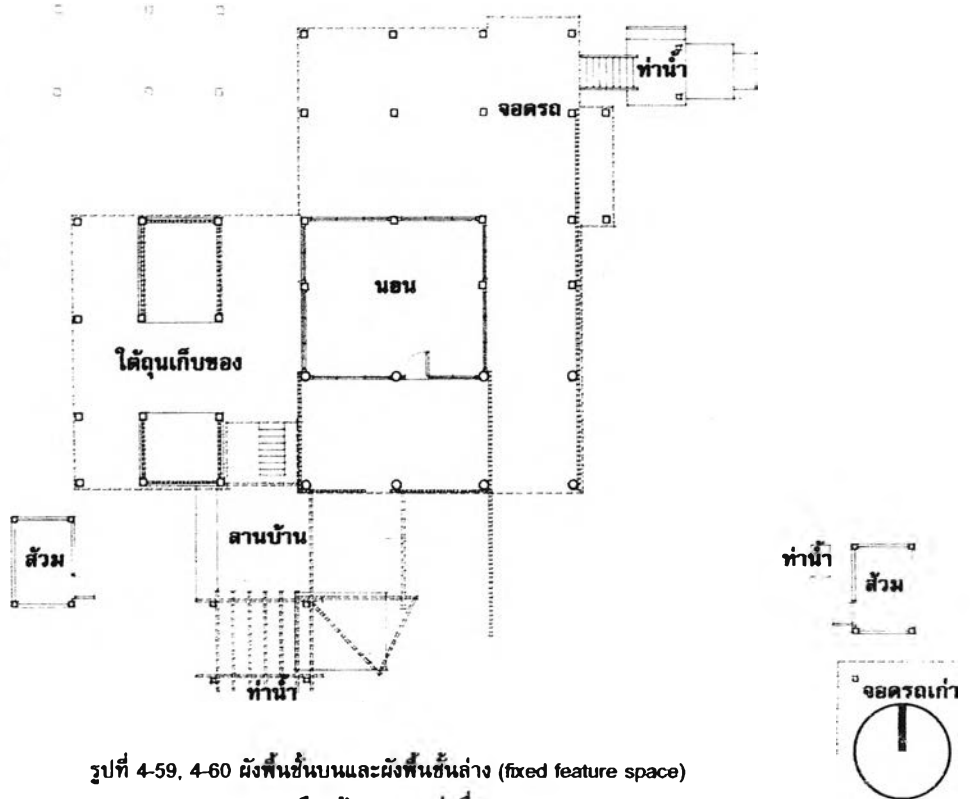
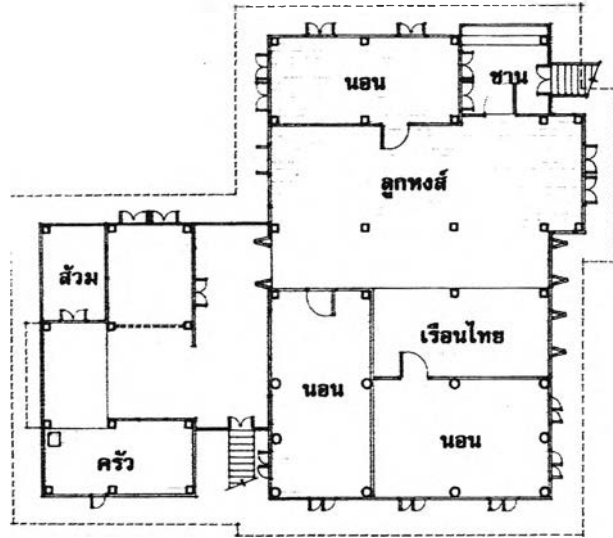

รูปที่ 4-57, 4-58 ห้องเก็บของและที่เก็บอุปกรณ์จับปลา

โดยสรุป แม้ว่าเรือนน้ำมาเริ่มจะมีการกันห้องเกิดเป็น “ห้องนอน-ห้องส่วนตัว” ขึ้นภายในเรือน แต่ด้วยวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวที่มีการ “อยู่+กิน” ร่วมกัน มีการใช้สอยพื้นที่ร่วมกันใน “โถงเอนกประสงค์” และ “ลานเปลญวนใต้ถุนเรือน” โดยที่ห้องนอนต่างๆ นั้นจะมีการใช้สอยเฉพาะตอนกลางคืน สำหรับปูที่นอนและกางมุ้ง ที่พับเก็บได้และคืนพื้นที่ให้กับห้องได้ในตอนกลางวัน ลักษณะการใช้สอยพื้นที่ร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสมาชิกในโถงเรือนและใต้ถุนเรือน ซึ่งเป็นดัง “ศูนย์รวมของกิจกรรมชีวิต” จึงนำไปสู่ “ปฏิสัมพันธ์แห่งชีวิต” ของสมาชิกครอบครัว

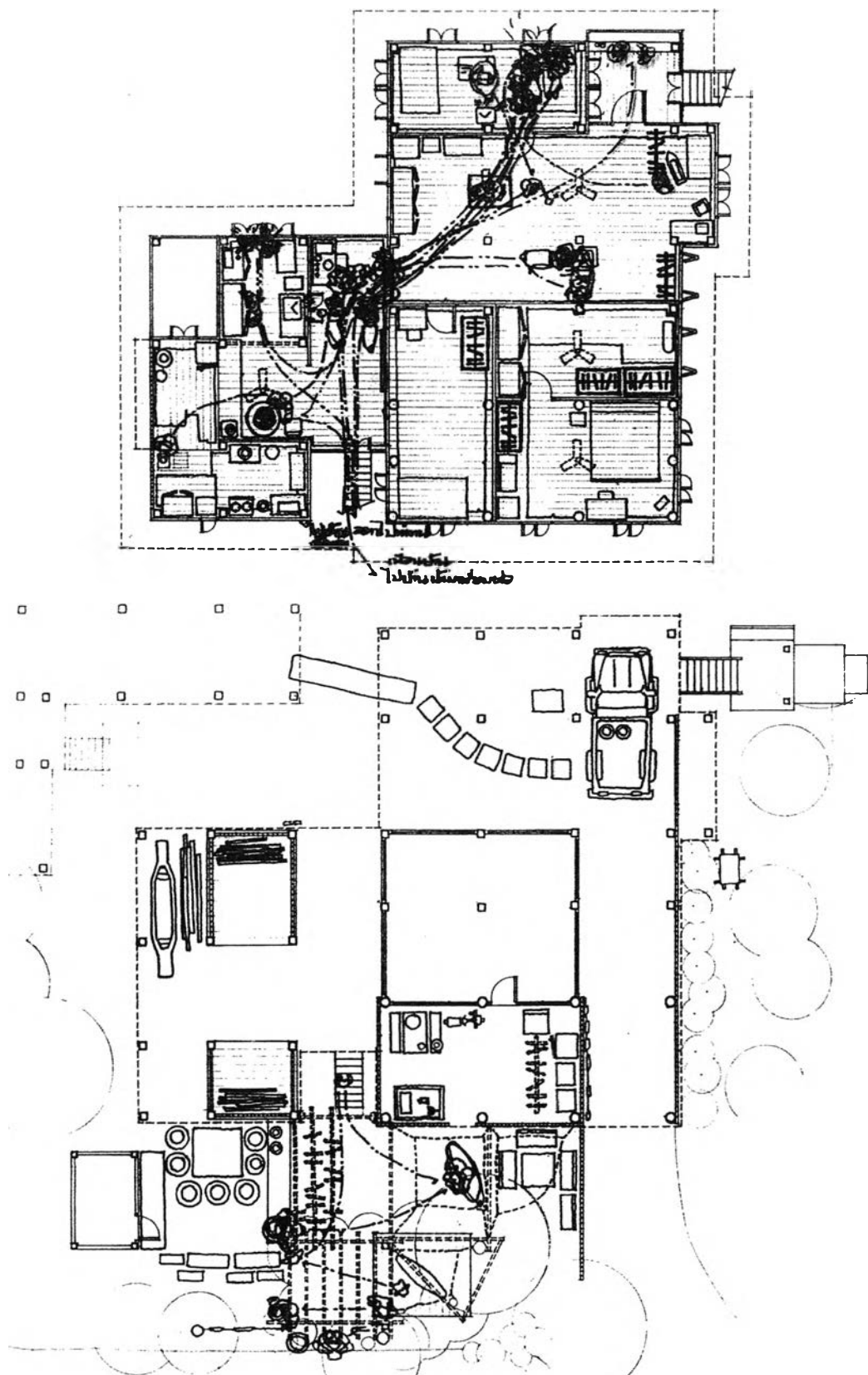
4.2 เรือนป่ากุหลาบ ชุมชน

เรือนของครอบครัวป่ากุหลาบ ซึ่ง "ปลูก+ปรุง" ขึ้นจาก "บ้านแพ" เป็นหลัก มาประกอบกันเป็นเรือนทรงไทย ลูกหงส์ และชาน โดยกันห้องเพิ่มในโดงเรือนและกันห้องใต้ดินบางส่วน เพื่อรองรับการเติบโตของสมาชิกครอบครัว อันได้แก่ ลูกอัศจรรย์ราชมาล ป่ากุหลาบ พี่สุรพงษ์ พี่วารุณี พี่สรายุทธ สรวาทธ ไซเบียบ และคิตตี้ (ปัจจุบันมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 9 คน เนื่องจากลูกชายคนเล็กของป่ากุหลาบแต่งงาน จึงให้ภรรยาอาศัยอยู่ด้วยกัน) เรือนของครอบครัวป่ากุหลาบจึงประกอบด้วยส่วนต่างๆ ได้แก่ เรือนไทย ลูกหงส์ เรือนครัว ชาน บ้านใต้+ทำน้ำ ใต้ดินเรือน และลานบ้าน โดยมีรายละเอียดการใช้สอยที่วาง ดังนี้

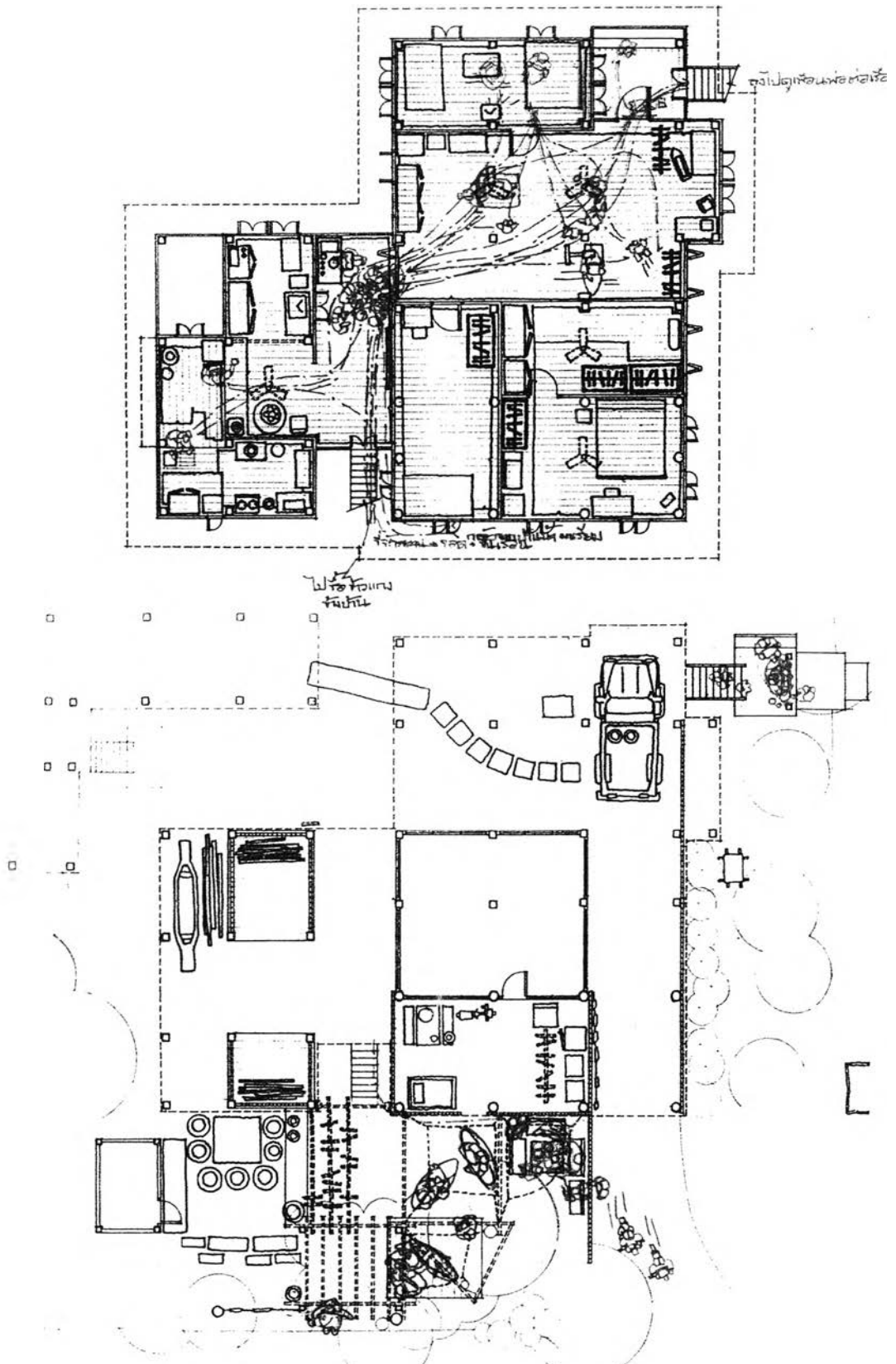
รูปที่ 4-59, 4-60 ผังพื้นชั้นบนและผังพื้นชั้นล่าง (fixed feature space)

เรือนป่ากุหลาบ ชุมชน

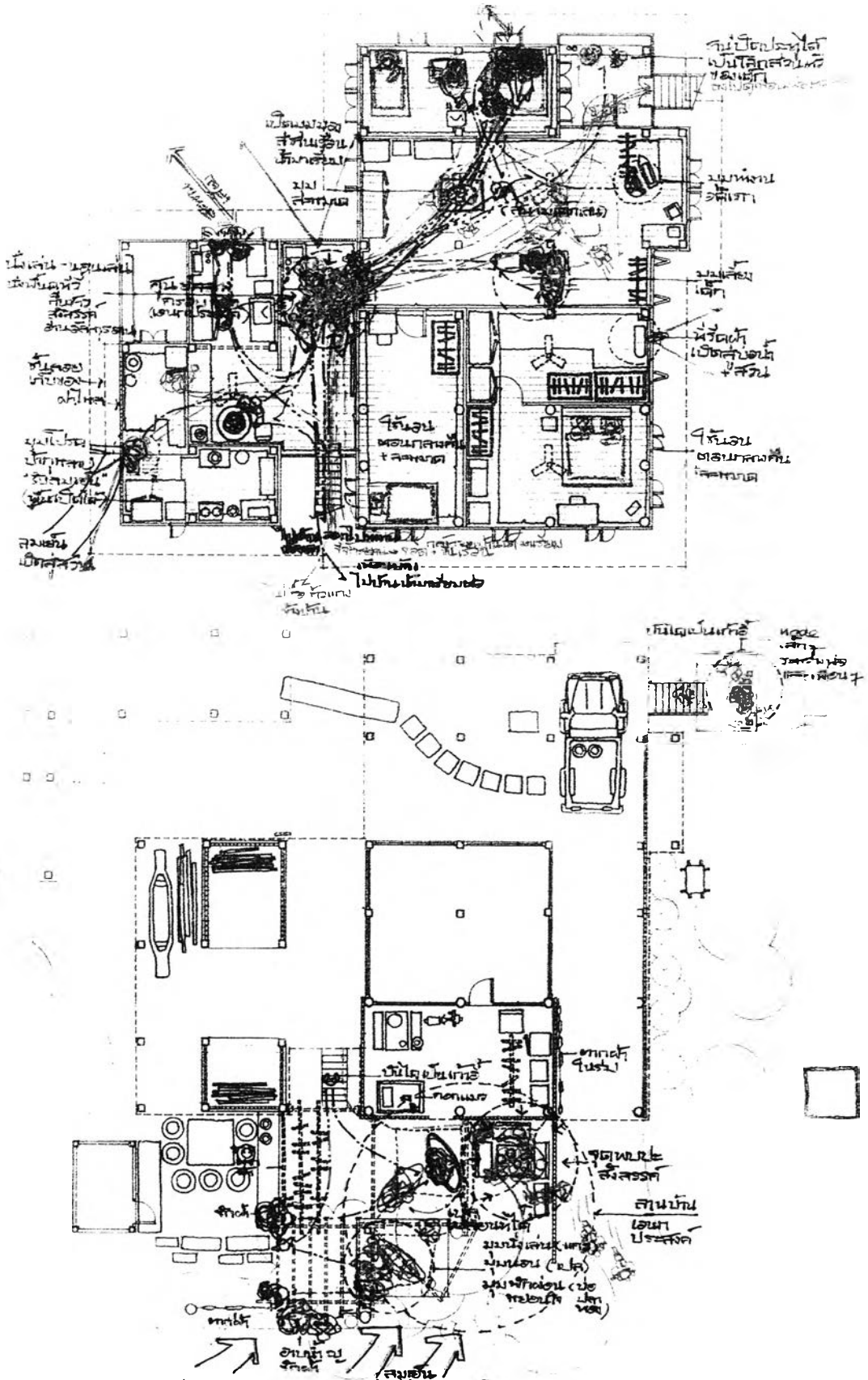

รูปที่ 4-63, 4-64 ผังการใช้สอยพื้นที่ชั้นบนและชั้นล่าง (ช่วงเช้า)

เรือนป่ากุหลาบ ชุมชน

รูปที่ 4-65, 4-66 ผังการใช้สอยพื้นที่ชั้นบนและชั้นล่าง (ช่วงบ่าย)
เรือนป่ากุหลาบ ชุมชน

รูปที่ 4-67, 4-68 ผังการใช้สอยพื้นที่ชั้นบนและชั้นล่าง (ช่วงเข้า บ่าย เหนือค้ำ)
เรือนป่ากุหลาบ ชุมชน

4.2.1 เรือนไทย

เรือนไทย ขนาด 3 ห้อง มีพื้นที่ 54 ตารางเมตร พื้นไม้ตีชนูปัทพ์ด้วยเสื่อน้ำมันทั่วทั้งบริเวณ เช่นเดียวกับเรือนไทยนำมาเรียบ ฝาไม้ปะกน หน้าต่างบานเปิดลูกฟักไม้ติดมุ้งลวด และบานเพ็ชไม้พร้อมช่องแสงกระจกฝ้าพิมพ์ลายด้านบน ฝ้าเพดานตีขนานพื้น และติดตั้งพัดลมเพดาน (fixed feature) “แรกๆ เขาขนอนรวมกันพ้อแม่ลูก แรกๆ เลยเขาก็นอนกับพื้น พ้อมีเตียง พอลูกเขาโต ก็แยกห้อง”¹⁷ ภายในกันห้อง 2 ห้อง คือ ห้องนอนใหญ่และห้องนอนลูกชายคนเล็ก พื้นที่ของเรือนจึงแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

(1) ห้องนอนใหญ่

ห้องทางด้านหน้าของเรือนไทย ขนาด 2 ห้อง พื้นที่ 20 ตารางเมตร เป็นห้องนอนของลุงอัปดุลรามาลและป้ากุหลาบ เครื่องเรือนต่างๆ ประกอบด้วยเตียง โต๊ะหัวเตียง วางชิดฝักันห้องภายใน ทันทวนนอนไปทางทิศเหนือ โต๊ะเครื่องแป้ง ตู้เสื้อผ้า วางชิดฝักันระหว่างห้องนอนทั้ง 2 ส่วนโต๊ะเขียนหนังสือ วางชิดฝักันทางด้านหน้า นอกจากเครื่องเรือนดังกล่าว (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ยังมีองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น พัดลมเล็กตั้งโต๊ะ วางอยู่ทางท้ายเตียง ส่วนพื้นที่ว่างของห้องใช้เป็นที่ระหมาดของลุงอัปดุลรามาลในช่วงเช้าและกลางคืน (ช่วงกลางวัน-เย็นค่าออกไปทำงาน)

ภายในห้องซึ่งประกอบด้วยเครื่องเรือนจำนวนมาก เครื่องนอน และเครื่องอำนวยความสะดวกปรากฏในห้องนอนของบ้านเรือนสมัยใหม่ในปัจจุบัน จึงมีลักษณะของ **พื้นที่ที่ไม่มีมีการปรับเปลี่ยนการใช้สอยนัก (fixed feature space)** กล่าวคือ ในพื้นที่หนึ่งไม่สามารถรองรับกิจกรรมต่างๆ กันได้ กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งครอบครองพื้นที่นั้นๆ อย่างถาวร ไม่เปลี่ยนแปลง

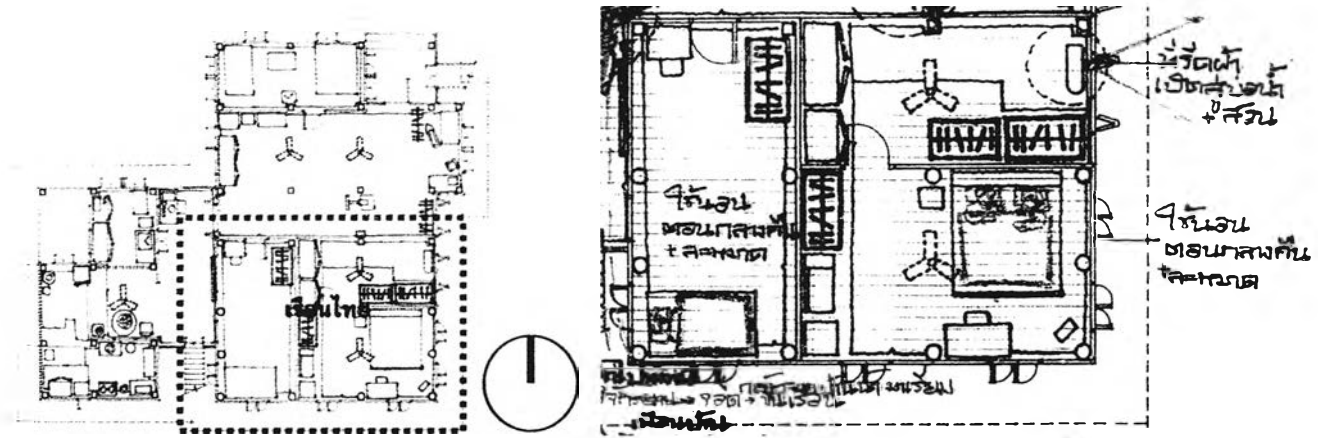
(2) ห้องนอนลูกชายคนเล็ก

ห้องทางด้านสกัดของเรือนไทย ขนาด 1 ห้อง แต่ขยายพื้นที่จากแนวเสาเรือนออกไปจนสุดแนวเสาพาโลรวมเป็นพื้นที่ 18 ตารางเมตร เป็นห้องนอนของสรารุทธ เครื่องเรือนต่างๆ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ได้แก่ เตียง วางชิดมุมห้อง ทันทวนนอนไปทางทิศตะวันตก¹⁸ ตู้เสื้อผ้า วางชิดฝักันระหว่างห้องนอนทั้ง 2 โต๊ะเขียนหนังสือ วางชิดฝักันห้องภายใน และองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น เครื่องเสียง พัดลมเล็กตั้งโต๊ะ สำหรับนั่ง-นอนเล่น ฟังเพลง ส่วนพื้นที่ว่างของห้องใช้เป็นที่ระหมาดของสรารุทธในช่วงเช้าและกลางคืน (ช่วงกลางวัน-เย็นค่าออกไปเรียนหนังสือ)

ส่วนพื้นที่ว่างในโถงเรือนซึ่งเหลือไม่มากนัก ประกอบด้วยเครื่องเรือนต่างๆ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ได้แก่ ตู้ไม้โบราณเก็บข้าวของงานบุญ วางชิดฝักันห้องลูกชายคนเล็ก ตู้เสื้อผ้า 2 ใบของครอบครัวลูกชายคนโต วางชิดฝักันห้องนอนใหญ่ และเตารีด วางริมหน้าต่างบานเพ็ช สำหรับเป็นมุมรีดผ้า

¹⁷ มาเรียบ พุ่มพวง, สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2546.

¹⁸ มารยาทในการนอน ไม่ให้หันเท้าไปทางทิศตะวันตก (เพราะเป็นทิศที่ประดิษฐานหินศักดิ์สิทธิ์ในนครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย), นิธิกาญจน์ คนาคทปตานี, สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2546. เห็นได้ว่า สิ่งซึ่งยึดถือเป็นแบบแผนปฏิบัติสำหรับมุสลิม (ที่เคร่งครัด) ดังกล่าว อาจนับได้ว่าเป็น fixed feature แบบหนึ่งของการใช้สอยพื้นที่ว่างในเรือน

รูปที่ 4-69 ผังการใช้สอยพื้นที่เรือนไทย (ช่วงคำคืน)

รูปที่ 4-70, 4-71 การใช้สอยพื้นที่เรือนไทยเป็นที่รีดผ้า-พับผ้า (ชีวิตประจำวัน)

รูปที่ 4-72, 4-73 การใช้สอยพื้นที่เรือนไทยเป็นที่รับรองแขกหรือ (เทศกาลงานแต่งงาน)

4.2.2 ลูกหงส์

ลูกหงส์ มีพื้นที่ 64 ตารางเมตร พื้นไม้ตีชนปูทับด้วยเสื่อน้ำมันทั่วทั้งบริเวณ ลดระดับจากพื้นเรือนไทยประมาณ 0.20 เมตร ฝาไม้ตีชนนอนซ้อนเกสิด หน้าต่างบานเปิดลูกฟักไม้เป็นหลักผสมลูกฟักกระจกบางส่วน บานเพี้ยไม้บานเกสิดกระจก พร้อมช่องแสงด้านบน ฝาเพดานตีชนานพื้นเช่นเดียวกับบริเวณเรือนไทย โดยกันห้อง 1 ห้องทางด้านหลังเป็นห้องนอนครอบครัวลูกชาย พื้นที่ของเรือนจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) โถงเรือน

ภายในโถงเรือนพื้นที่ 48 ตารางเมตร นอกจากองค์ประกอบพื้นฐานของพื้น ฝา ฝ้า หลังคา ยังมีการติดตั้ง fixed feature อันได้แก่ พัฒลมเพดานช่วงกลางของบริเวณ และชั้นไม้วางโทรทัศน์ที่ฝาทางทิศตะวันออก เครื่องเรือนต่าง ๆ ประกอบด้วยตู้ไม้เก็บข้าวของเครื่องใช้งานบุญ วางซิดฝาทางทิศตะวันตก ชั้นเก็บของ วางซิดฝากันห้อง โต๊ะเขียนหนังสือ วางริมประตูเปิดสู่ชาน “ตรงนี้เป็นมุมของพ่อ ทำเรือของพ่อ”¹⁹ นอกจากเครื่องเรือนดังกล่าว (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ยังมีองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น เพลยวนผูกไว้ระหว่างเสาเรือน สำหรับเป็นที่นั่ง-นอนเล่นของป้ากุหลาบ และคิตตี้ เครื่องออกกำลังกายของป้ากุหลาบและพี่วรุณี และราวแขวนเสื้อผ้าของครอบครัว ส่วนพื้นที่ว่างบริเวณเพลยวน เป็นที่นอนเล่นของป้ากุหลาบ พื้นที่ว่างทางด้านหน้าของตู้ไม้โบราณใกล้พัฒลมเพดาน เป็นที่ละหมาดของป้ากุหลาบ รวมถึงไซเบีย คิตตี้ และเด็ก ๆ ช้างบ้านในบางวัน พื้นที่ว่างทางด้านหน้าของห้องนอนลูกชายคนเล็ก เป็นที่ผูกมุ้งนอนของแขกผู้มาเยี่ยมเยียน*

ภายในบริเวณลูกหงส์ ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวาง เครื่องเรือนวางซิดเสาเรือน ฝาเรือน และมีพัฒลมเพดาน จึงเป็น “โถงเอนกประสงค์” ที่รองรับหลากหลายกิจกรรมของสมาชิกครอบครัว นับตั้งแต่เป็นมุมทำงานอดิเรกของพี่สุรพงษ์ ที่พักผ่อนและที่ละหมาดของป้ากุหลาบ อีกทั้งยังเป็น “สนามเด็กเล่น” ของไซเบีย คิตตี้ และเด็ก ๆ ช้างบ้าน โดยเฉพาะช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์และช่วงปิดเทอม “...บ้านเป็นสนามบอลแล้วนะ แต่ยังมีบุญนะ เจ้าคนที่ขลุ่ย ๆ ไม่ได้มาวันนี้ ไม่งั้นปวดหัวนำตุเลย”²⁰

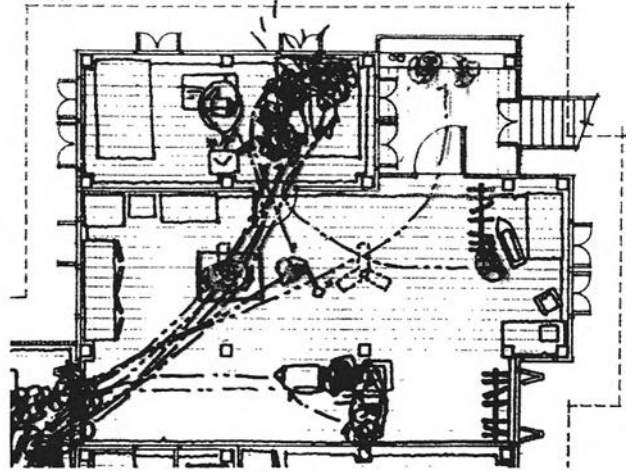
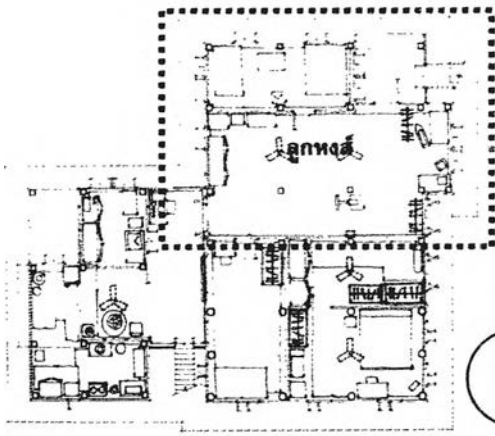
(2) ห้องนอนครอบครัวลูกชายคนโต

ห้องทางด้านหลังลูกหงส์ ขนาด 2 ห้อง พื้นที่ 16 ตารางเมตร เป็นห้องนอนครอบครัวลูกชายคนโต อันประกอบด้วย พี่สุรพงษ์ พี่วรุณี ไซเบีย และคิตตี้ ภายในห้องติดตั้งเครื่องปรับอากาศ (fixed feature) เครื่องเรือนต่าง ๆ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ได้แก่ เตียงคู่ของพี่สุรพงษ์และพี่วรุณี เตียงเดี่ยวของไซเบีย วางซิดฝาด้านสกัดทั้ง 2 ด้าน หันหัวนอนไปทางทิศเหนือ และองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น ชั้นวางโทรทัศน์ พัฒลมเล็กตั้งโต๊ะ สำหรับนั่ง-นอนเล่น ตู้โทรทัศน์ของครอบครัว โดยเฉพาะพี่สุรพงษ์และพี่วรุณี เพลยวนผูกไว้ระหว่างเตียงทั้งสอง สำหรับเป็นที่นอนเล่นตอนกลางวันและนอนหลับพักผ่อนตอนกลางคืนของคิตตี้ ส่วนพื้นที่ว่างของห้องใช้เป็นที่ละหมาดของพี่สุรภูตและพี่วรุณีในช่วงเช้าและกลางคืน (ช่วงกลางวัน-เย็นค่าออกไปทำงาน)

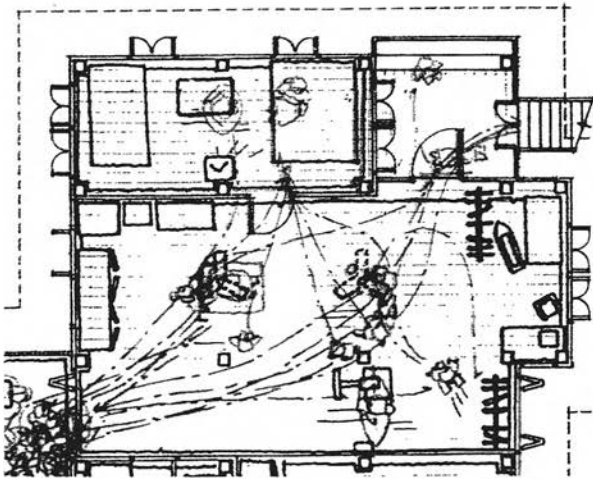
¹⁹ ภิรานันท์ ชุ่มชื่น, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2546.

* นิธิกัญจน์ คนาคทปตานี ผู้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ และมารยาทของชาวมุสลิม ครั้นมาเยี่ยมเยียนครอบครัวป้ากุหลาบ ก็กางมุ้งนอนในบริเวณดังกล่าว

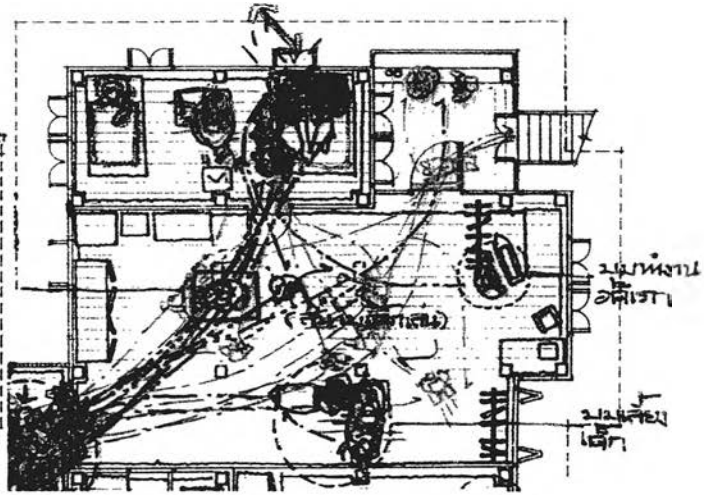
²⁰ กุหลาบ ชุ่มชื่น, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2546.

ผังการใช้สอยพื้นที่ลูกหงส์ (ช่วงเช้า)

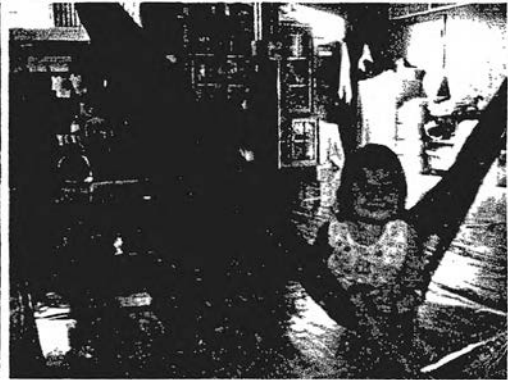

ผังการใช้สอยพื้นที่ลูกหงส์ (ช่วงบ่าย)

ผังการใช้สอยพื้นที่ลูกหงส์ (ช่วงเช้า บ่าย เย็นค่ำ)

รูปที่ 4-74, 4-75, 4-76 การใช้สอยพื้นที่ลูกหงส์ในแต่ละช่วงเวลา

รูปที่ 4-77, 4-78 การใช้สอยพื้นที่บริเวณลูกหงส์

4.2.3 เรือนครัว

เรือนครัว มีพื้นที่ 54 ตารางเมตร หรือมีขนาดเท่ากับเรือนไทย แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

(1) โถงเรือน

โถงเรือนครัว มีพื้นที่ 30 ตารางเมตร พื้นไม้ปูเว้นร่องและปูทับด้วยเสื่อน้ำมัน ลดระดับจากพื้นเรือนราว 1 ศอก ฝาไม้ตีนอนซ้อนเกดัดผสมระแนงไม้ซี่เล็ก หน้าต่างบานเปิดลูกฟักไม้ ไม่มีฝ้าเพดาน และเนื่องจากโถงดังกล่าวอยู่ในบริเวณรอยต่อระหว่างเรือนไทยและเรือนครัวซึ่งมีความสูงของเรือนไม่เท่ากัน จึงมีกระเบื้องโปร่งแสงเชื่อมระหว่างระดับชายคาที่แตกต่างกันของเรือนทั้ง 2 นอกจากนี้ยังมีการติดตั้ง fixed feature อันได้แก่ พัดลมเพดานช่วงกลางของบริเวณ พัดลมติดผนังและชั้นไม้วางของที่ฝากั้นภายใน เครื่องครัวต่าง ๆ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ได้แก่ ตู้เก็บจานชาม ตู้เก็บของ วางขีดฝาทางทิศตะวันตก ตู้วางโทรทัศน์ ชั้นวางของ วางขีดฝาที่ภายในซึ่งมีบานหน้าต่างเปิด-ปิดได้ โต๊ะไม้สี่เหลี่ยมและเก้าอี้วางอยู่ที่มุมโถงริมฝาไม้ระแนง สำหรับเป็นที่นั่งกินข้าว ตู้โทรทัศน์ และอ่านหนังสืออัล-กูรานของป่ากุกหลาย โต๊ะไม้กลมวางขีดฝาดังตรงข้าม สำหรับวางสำหรับกับข้าว และมีกระดานไวท์บอร์ดที่ฝาเรือนไทย ให้เด็ก ๆ ฝึกเขียนอัล-กูราน

แม้ว่าภายในโถงเรือนครัวจะมีพื้นที่ไม่กว้างขวางนัก และยังอยู่ในพื้นที่ทางสัญจรเชื่อมต่อระหว่างเรือนหลักและเรือนครัว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากลักษณะโปร่งโล่ง ลมพัดผ่านช่องว่างระหว่างพื้นไม้ที่ปูเว้นร่อง ช่องลมระหว่างระดับพื้นที่ต่างกัน (ซึ่งระดับพื้นที่ต่างกันนี้ ยังใช้เป็น "เก้าอี้" นั่งเล่น ตู้โทรทัศน์ได้อีกด้วย) และช่องว่างไม้ระแนงได้สะดวก และได้แสงสว่างจากระเบียงโปร่งแสง โถงเรือนดังกล่าวจึงเป็นมุมโปรด-มุมประจำของครอบครัว สำหรับนั่ง-นอนเล่น ตู้โทรทัศน์ ล้อมวงกินกันระหว่างสมาชิกครอบครัว รวมถึงเพื่อนบ้านที่แวะมาเยี่ยมเยือน

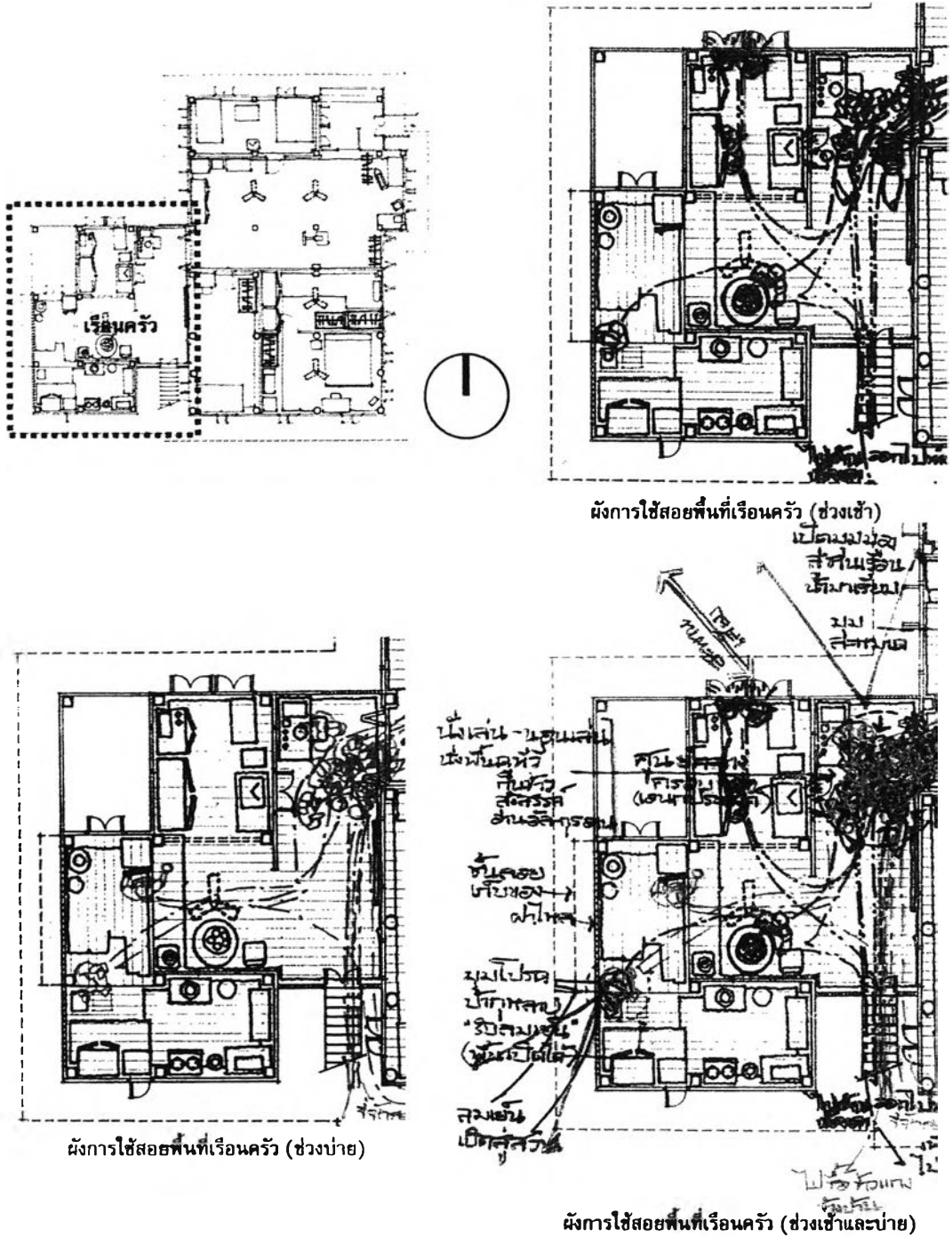
(2) ครัวไฟ

ครัว มีพื้นที่ 18 ตารางเมตร องค์กรประกอบพื้นฐานของพื้น ฝา ฝ้า มีลักษณะเช่นเดียวกับโถงเรือนครัว แต่ลดระดับพื้นจากโถงเรือนครัวประมาณ 0.20 เมตร และ 0.40 เมตร ซึ่งได้แก่ บริเวณล้างจานและบริเวณทำครัว ตามลำดับ ฝาทางทิศตะวันตกเป็น "ฝาไหล" คล้ายกับฝาไหลของเรือนไทยเดิม แต่เจาะช่องเปิดตลอดทั้งผืน จากระดับพื้นครัวถึงระดับวงกบล่าง ซึ่งสามารถเลื่อนเปิด-ปิด รับแสง รับลม โดยที่ส่วนบนของฝาไหลทำเป็น "ชั้นเก็บของ" ยื่นออกนอกเรือน เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอย นอกจากนี้ ยังติดตั้งอ่างล้างจานแบบฝังพื้น (fixed feature) ริมฝาไหลซึ่งเจาะเป็นบานเปิดขนาดเล็กไว้ภายใน เพื่อการระบายอากาศที่ดียิ่งขึ้น และมีช่องเปิด-ปิดที่พื้นทางด้านหน้าของอ่างล้างจาน สำหรับทั้งเศษอาหารหรือขยะที่ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ

เครื่องครัวต่าง ๆ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ได้แก่ ตู้กับข้าว ตู้เก็บจานชาม เตาไฟ ตั้งไม้ วางขีดฝาทางทิศใต้ ตู้เย็น ตุ่มน้ำ วางขีดฝาดังตรงข้าม อุปกรณ์ทำครัว (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น ครก เขียง หม้อ หม้อข้าว โมหิน วางอยู่บนโต๊ะไม้ ตั้งไม้ ฝามือ ตะหลิว มีด เสียบเก็บอยู่ข้างฝา บรรจุภัณฑ์ทำความสะอาด วางอยู่บนแคร่ไม้ ส่วนของแห้ง เช่น หอมแดง กระเทียม แขนงอยู่ที่ฝาครัว

(3) ส้วม

ส้วม มีพื้นที่ 6 ตารางเมตร พื้นเป็นพื้นซีเมนต์ขัดมัน ผนังยิปซัมบอร์ดพร้อมแผงไม้ระบายอากาศ ด้านบน ไม่มีฝ้าเพดาน ภายในติดตั้งโถส้วมแบบนั่งยอง (fixed feature) สำหรับขับถ่าย มีตุ่มใส่น้ำ ดังน้ำ และ ชันน้ำ (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) วางอยู่มุมห้องเช่นเดียวกับที่เรือนน้ำมาเรียบ นอกจากนี้ บริเวณลานบ้านยังมีส้วมอีก 1 แห่ง ใกล้กับทำน้ำหน้าบ้านซึ่งเป็นที่อาบน้ำของสมาชิกผู้หญิง ส่วนทำน้ำที่อยู่ ถัดออกไปทางโรงจอดรถเก่าเป็นที่อาบน้ำของสมาชิกผู้ชาย

ผังการใช้สอยพื้นที่เรือนครัว (ช่วงเข้า)

ผังการใช้สอยพื้นที่เรือนครัว (ช่วงบ้าย)

ผังการใช้สอยพื้นที่เรือนครัว (ช่วงเข้าและบ้าย)

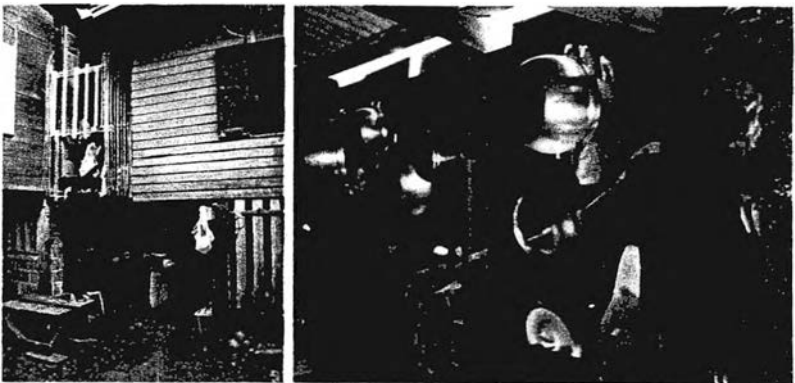
รูปที่ 4-79, 4-80, 4-81 การใช้สอยพื้นที่เรือนครัวในแต่ละช่วงเวลา

รูปที่ 4-82, 4-83 การใช้สอยพื้นที่บริเวณโรงเรือนครัว (นั่งเก้าอี้ นั่งพื้น)

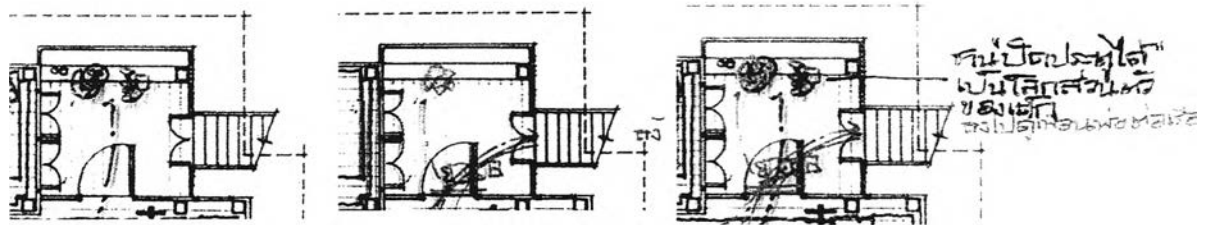
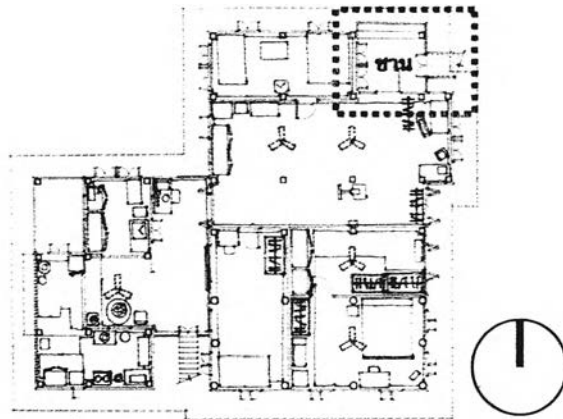
รูปที่ 4-84, 4-85 การใช้สอยพื้นที่บริเวณครัว (ฝาเก็บของ ฝาไหล)

รูปที่ 4-86, 4-87 การใช้สอยของฝาครัว (ฝาถอดได้ ฝาเก็บของได้)

4.2.4 ชาน

ชานซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเรือน มีพื้นที่ 8 ตารางเมตร พื้นไม้ปูเว้นร่อง สดระดับจากพื้นเรือน ประมาณ 0.20 เมตร ฝ้าไม้ระแนงซี่เล็กสูงพื้นระดับศีรษะ มีชายคาคลุมกันแดดฝน และติดตั้งม้านั่งยาวมีพนักพิง (fixed feature) ทางด้านข้างของชาน สำหรับเป็นที่นั่ง-นอนเล่นของเด็กๆ ส่วนพื้นที่ว่างของชานใช้เป็นที่ตากผ้า โน้มน้ำ เช่นเดียวกับที่เรือนหน้ามาเรียบ นอกจากนี้ บริเวณชานซึ่งมีพื้นที่ไม่มากนักและมีประตูเปิด-ปิดระหว่างชานและ เรือนได้ ยังเป็นมุมโปรดของเด็กๆ ที่สามารถเล่นสนุกได้ใน "โลกส่วนตัว" ของพวกเขา "...ชอบเล่นชายของตรงนี้ เล่นชาย โรติกัน... ตรงนี้มันปิดประตูได้ ถ้าไปเล่นในบ้าน ได้ะ (กุกหลาบ) ว่า ว่าเล่นที่ละหมาด ริ่งทำไม เสียงดัง ละหมาดไม่ได้"²¹

ผังการใช้สอยพื้นที่ชานเรือน (ช่วงเข้า) ผังการใช้สอยพื้นที่ชานเรือน (ช่วงบ่าย) ผังการใช้สอยพื้นที่ชานเรือน (ช่วงเข้าและบ่าย)
รูปที่ 4-88, 4-89, 4-90 การใช้สอยพื้นที่ชานเรือนในแต่ละช่วงเวลา

รูปที่ 4-91, 4-92 ชานเรือน

²¹ ภิรานันท์ ชุ่มชื่น, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2546.

4.2.5 บ้านโคและทำน้ำ

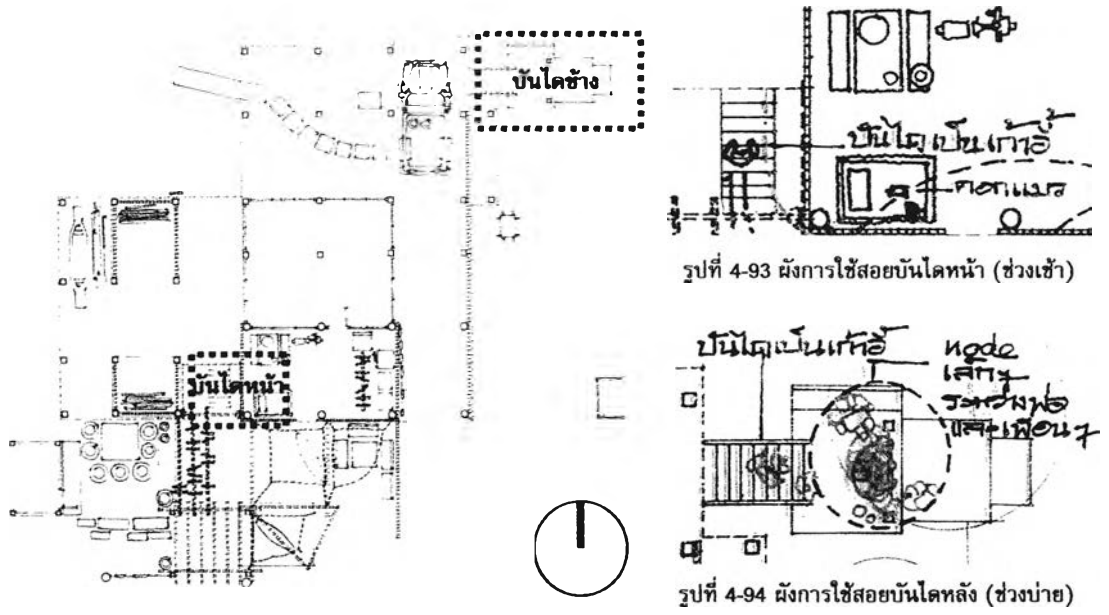
แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) บ้านโคหน้า

บ้านโคหน้าซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของเรือนเป็นบ้านโคไม้ มีลูกตั้งค่อนข้างสูง ลูกนอนวางบนแม่บ้านโค ราวบ้านโคลูกกรงไม้ ไม่มีชายคาคลุมกันแดดฝน และไม่มีชานพักบ้านโค

(2) บ้านโคข้าง

บ้านโคข้างซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเรือนเป็นบ้านโคไม้ ไม่มีลูกตั้ง ลูกนอนวางบนแม่บ้านโค ราวบ้านโคลูกกรงไม้ มีชายคาทอดต่อเนื่องจากตัวเรือนคลุมกันแดดฝน นอกจากนี้ยังมีการติดตั้ง fixed feature อันได้แก่ ม้านั่งยาวมีพนักพิงบริเวณเชิงบันไดเช่นเดียวกับบ้านโคหน้าของเรือนนำมาเรียบ บริเวณทำน้ำเชิงบันไดที่แวดล้อมด้วยบรรยากาศร่มรื่น ร่มเย็นจาก "หมู่ไม้+ชานน้ำ" จึงเกิดเป็น "node เล็ก ๆ" สำหรับต่อเรือซึ่งเป็นงานอดิเรกระหว่างที่สุรพงษ์และเพื่อนๆ ที่มารวมตัวกัน

รูปที่ 4-95, 4-96, 4-97 บ้านโคหน้า ทำน้ำ และชานพักบ้านโคด้านข้าง

4.2.6 ใต้ถุนเรือน

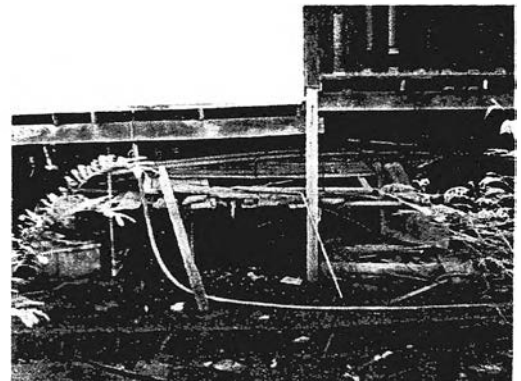
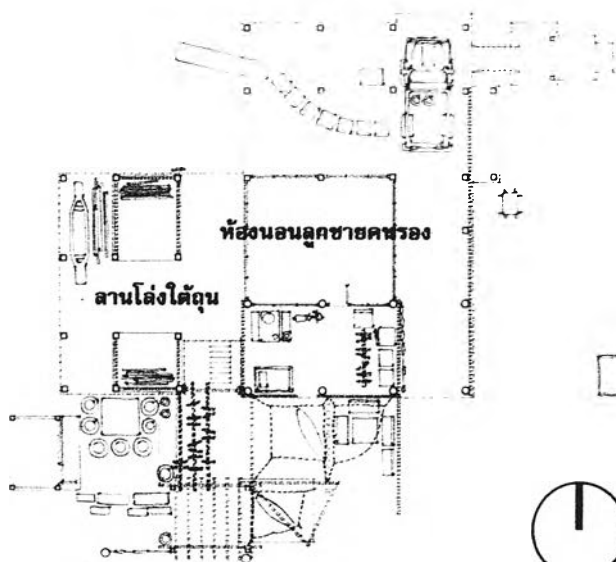
ใต้ถุนเรือน มีพื้นที่ 180 ตารางเมตร แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) ลานโล่งใต้ถุน

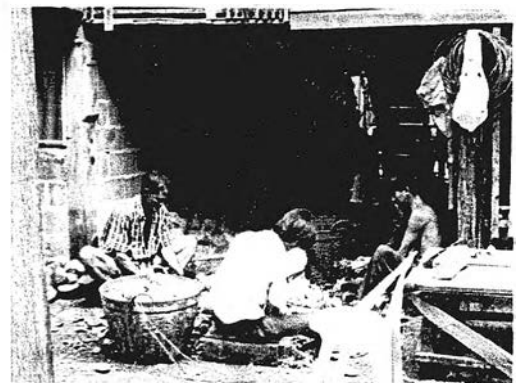
บริเวณลานโล่งใต้ถุน พื้นเป็นลานดิน บางส่วนปูพื้นไม้ยกสูงจากพื้นดินราว 1 คอก และกันฝาไม้ระแนงสำหรับเป็นที่เก็บของต่างๆ เช่น กองไม้ วัสดุประกอบเรือนที่เหลือใช้ ถัดออกไปที่เก็บเรือซึ่งเป็นพาหนะสำคัญในอดีต แต่บริเวณเก็บสัมภาระดังกล่าวนี้มีความสูงไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับส่วนอื่นๆ ของใต้ถุน นอกจากนี้ พื้นที่ว่างใต้ถุนเรือนส่วนที่เหลือยังใช้เป็นจอดรถกระบะและรถมอเตอร์ไซด์ซึ่งเป็นพาหนะสำคัญในปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นทางเดินลัดไปสู่เรือนหน้ามาเรียงซึ่งตั้งอยู่ทางด้านหลังของเรือนป่ากุหลาบ

(2) ห้องนอนลูกชายคนรอง

ห้องใต้ถุน พื้นที่ 28 ตารางเมตร ขนาดประมาณ 2/3 เท่าของพื้นที่โถงเรือนลูกหงส์ เป็นห้องนอนของพี่สรายุทธ (ลูกชายคนรองของป่ากุหลาบ) พื้นเป็นพื้นซีเมนต์ ยกสูงจากพื้นดินประมาณ 0.10 เมตร ผังคองกรีตบล็อก หน้าต่างบานเกล็ดและบานเลื่อนกระจก ไม่มีฝ้าเพดาน เครื่องเรือนต่างๆ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ได้แก่ เตียง ตู้เสื้อผ้า และโต๊ะเขียนหนังสือ สำหรับนอนเฉพาะตอนกลางคืน (เข้า-เย็น ออกไปทำงาน) พื้นที่ว่างที่เหลือเป็นที่ระมัดและเป็นที่เก็บข้าวของสัมภาระ ส่วนพื้นที่ว่างด้านหน้าของใต้ถุนมีรั้วไม้เตี้ยๆ ล้อมรอบ ใช้เป็นที่เก็บข้าวของเครื่องใช้ เช่น ตู้เย็นเก่า โต๊ะไม้ เก้าอี้โยก จักรเย็บผ้า จักรยาน เป็นที่ตากผ้าไหมรมโดยคล้องปลายของลำไม้ไผ่แล้วผูกกับตงไม้ และเป็นคอกแมวที่เลี้ยงไว้ในบ้าน

รูปที่ 4-98 ที่เก็บของ

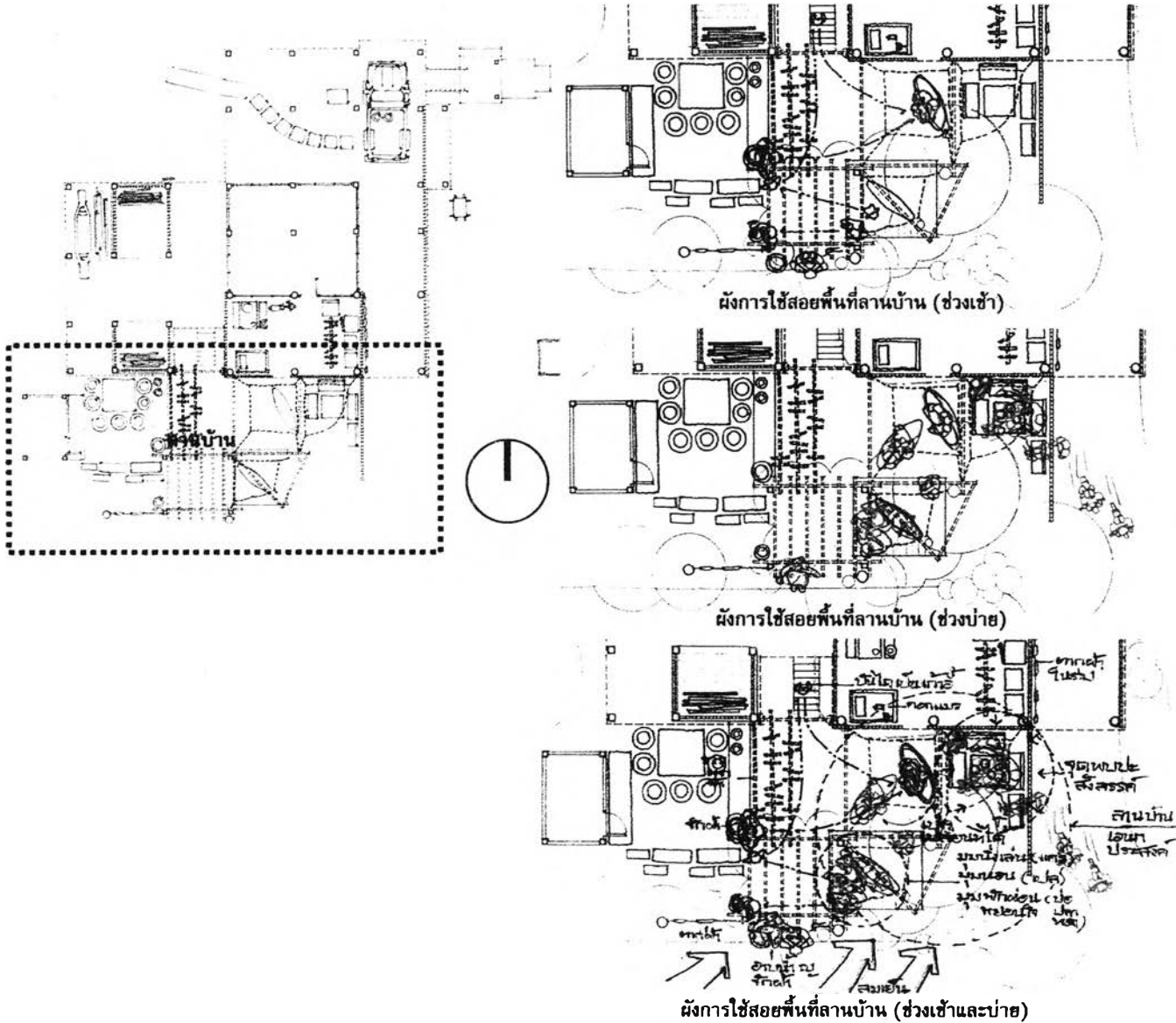

รูปที่ 4-99 ห้องนอนลูกชายคนรอง (ผนังก่ออิฐ)

4.2.7 ลานบ้าน

ลานบ้าน พื้นเป็นลานซีเมนต์ผสมลานดินบางส่วน มีรั้วไม้เตี้ยๆ (fixed feature แบบ hard edge) กั้นเฉพาะบริเวณทางเข้า มีบ่อน้ำ (fixed feature แบบ soft edge) โอบล้อมส่วนที่เหลือ ภายในบริเวณมีการติดตั้ง fix feature ต่างๆ เช่น แคร่ไม้ริมน้ำและซุ้มไม้เลื้อย ซึ่งมีเปลญวนผูกไว้ด้านบนและมีบ่อปลาทองด้านล่าง สำหรับเป็นที่นั่ง-นอน เล่นรับลมเย็นของสมาชิกครอบครัว โดยเฉพาะป้ากุหลาบและคีตตีซึ่งอยู่บ้านทุกวัน อีกทั้งยังมีการติดตั้งโครงไม้เป็นโครงสร้างสำหรับเป็นที่ผูกผืนผ้าใบกันแดดฝนเหนือบริเวณที่มีการใช้สอยอยู่เป็นประจำ เช่น แคร่ไม้ริมน้ำ เปลญวน และซุ้มไม้ และโครงไม้ดังกล่าวยังใช้เป็นราวตากผ้ากลางแจ้ง ใกล้กับบริเวณซักล้างริมทำน้ำ

นอกจากนี้ ยังมีองค์ประกอบภายในลานบ้านอื่นๆ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ได้แก่ ซุ้มไม้หินนั่งเล่น ตุ่มน้ำสำหรับล้างมือล้างเท้า วางอยู่บริเวณทางเข้า ถึงเก็บน้ำ วางอยู่ใกล้เรือนครัว ส่วนอุปกรณ์ชีวิต (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) ประกอบด้วย เปลญวนที่ผูกไว้กับโครงไม้ สำหรับเป็นที่นั่ง-นอนเล่นของสมาชิก ราวตากผ้าที่พาดอยู่กับโครงไม้และต้นไม้ และถึงน้ำ-กะละมังที่วางอยู่ริมทำน้ำ

รูปที่ 4-100, 4-101, 4-102 การใช้สอยพื้นที่ลานบ้านในแต่ละช่วงเวลา

รูปที่ 4-103, 4-104 การใช้สอยพื้นที่บริเวณลานบ้าน ลานซักล้าง

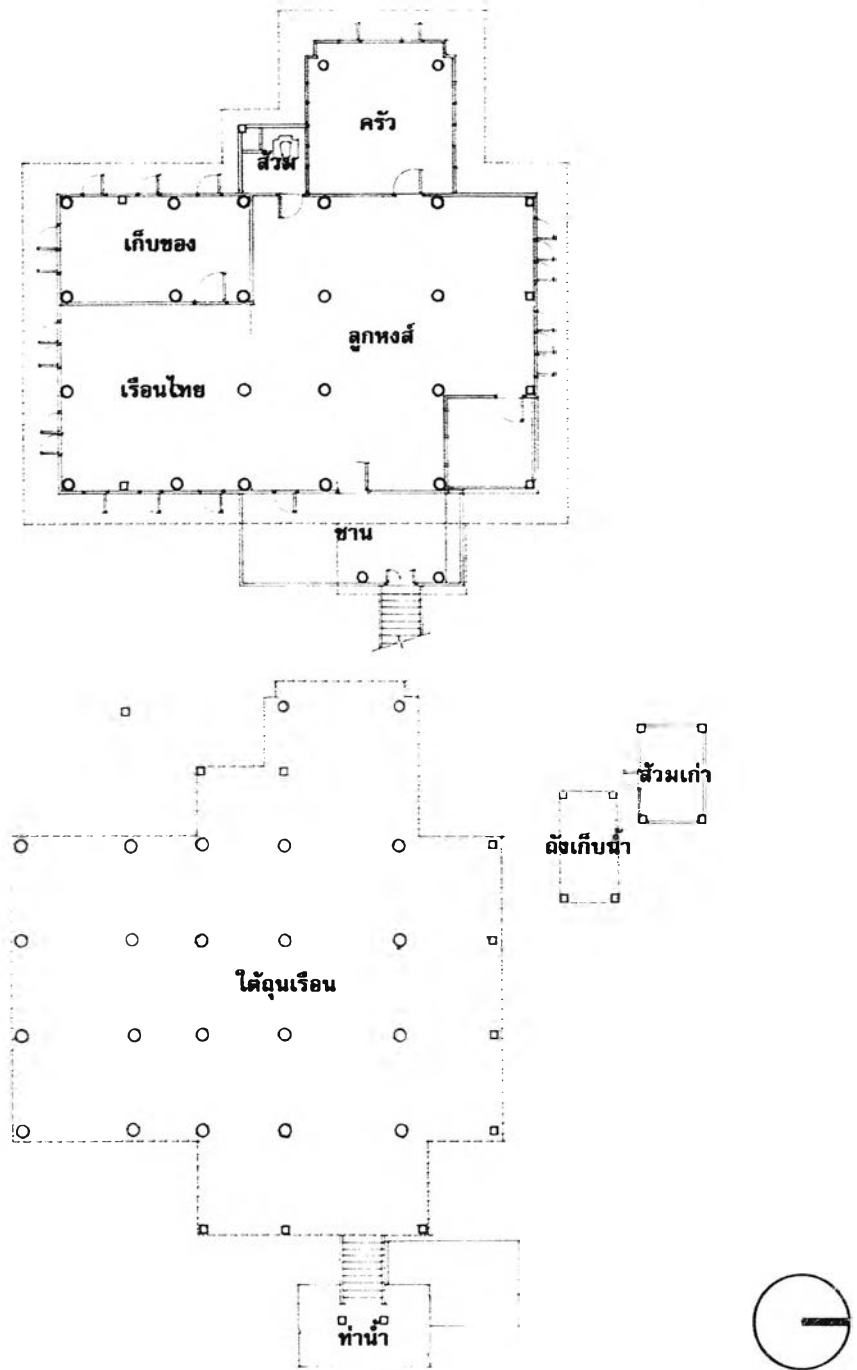

รูปที่ 4-105, 4-106 การใช้สอยพื้นที่บริเวณซุ้มไม้ชายน้ำ

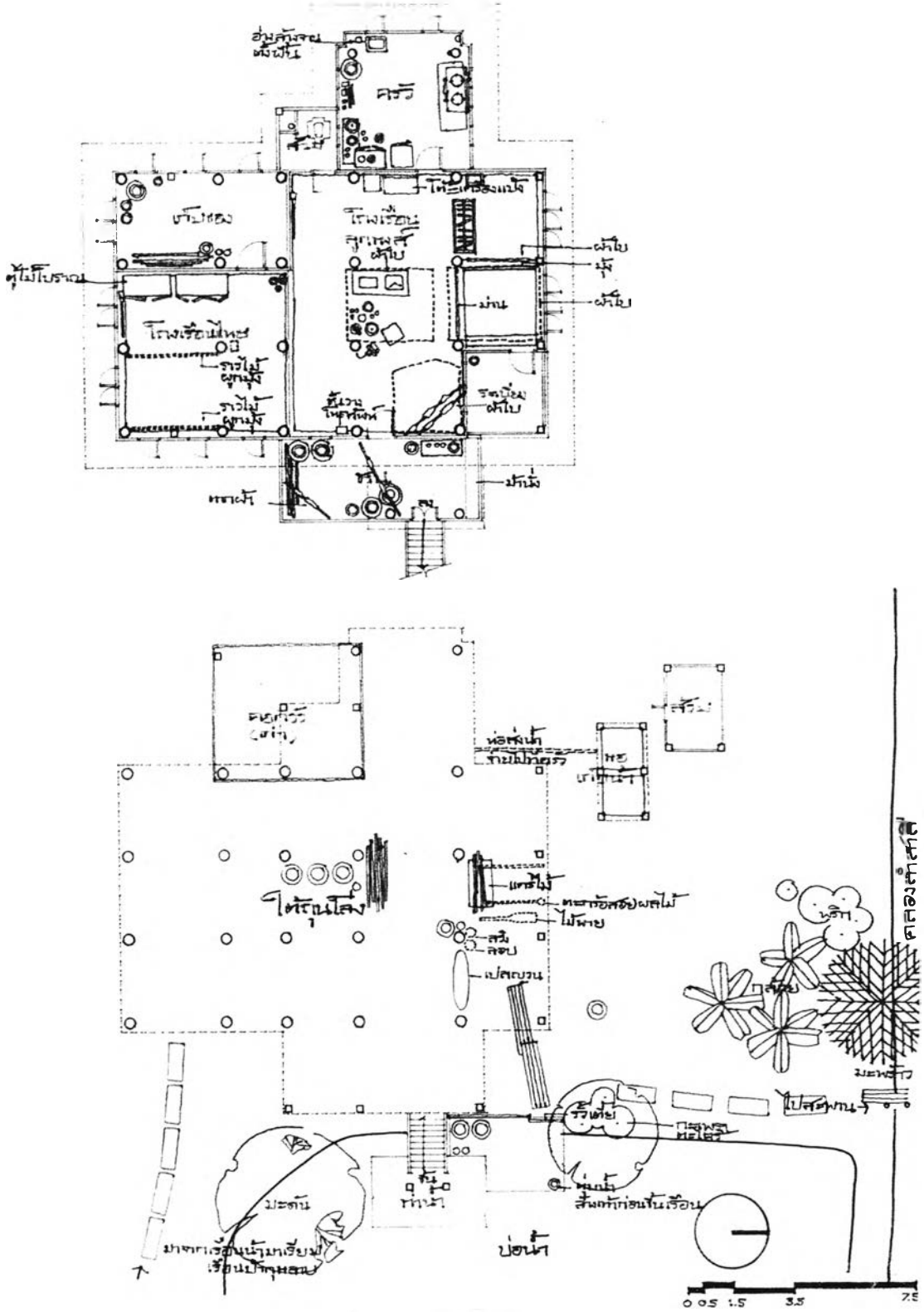
โดยสรุป เรือนป่ากุหลาบที่มีการกัน “ห้องนอน-ห้องส่วนตัว” ของสมาชิกแต่ละคน และมีองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอย อาทิ เครื่องเรือน เครื่องนอน ตลอดจนเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ มากมายเพิ่มเข้ามาภายในห้อง จาก “เสื่อและผ้าฉวม” เปลี่ยนมาเป็น “เตียงและพูก” จาก “ผูกมุ้งโปร่งลมที่พับเก็บได้” เปลี่ยนเป็น “ติดมุ้งลวด” และปิดหน้าต่าง-ประตูมิดชิด และติดตั้งเครื่องปรับอากาศ ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งมีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับวิธีการใช้สอยที่วางภายในเรือน กล่าวคือ “โลกส่วนตัว” แต่กันแยกออกจาก “ศูนย์กลางชีวิต” ของครอบครัว ยังให้สมาชิกในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์กันและพบปะสังสรรค์กันน้อยลง อย่างไรก็ตาม เรือนป่ากุหลาบยังมีเรือนครัวและลานบ้านเป็นดัง “ศูนย์รวมของชีวิต” ที่อำนวยความสะดวกแก่ชีวิตของครอบครัวได้มีโอกาสร่วมกัน

4.3 เรือนยายสนิ อรุณพูนทรัพย์

เรือนยายสนิ ซึ่ง "ปลูก+ปรุง" ขึ้นจาก "บ้านแพ" พร้อมกับ "ปรับ+ปรุง" ปรับเปลี่ยนเสาเรือนและหน้าต่างให้มีขนาดใหญ่และกว้างขวางขึ้น มาประกอบเป็นเรือนทรงไทย ลูกหงส์ และชาน เช่นเดียวกับเรือนทั้ง 2 ของครอบครัว นำมาเรียงและครอบครัวป่ากุกุลาบ ทว่า เรือนยายสนิแทบจะไม่มีการต่อเติมเพิ่มพื้นที่การใช้สอยใด ยกเว้นครัวและส้วม ซึ่งต่อเติมขึ้นภายหลังจากปลูกเรือนได้ไม่นานนัก เนื่องจากอาศัยอยู่เพียงลำพัง ปัจจุบันเรือนจึงประกอบด้วยส่วนต่างๆ ได้แก่ เรือนไทย ลูกหงส์ ครัว ส้วม ชาน บันได+ทำน้ำ และใต้ถุนเรือน โดยมีรายละเอียดการใช้สอยที่ว่าง ดังนี้

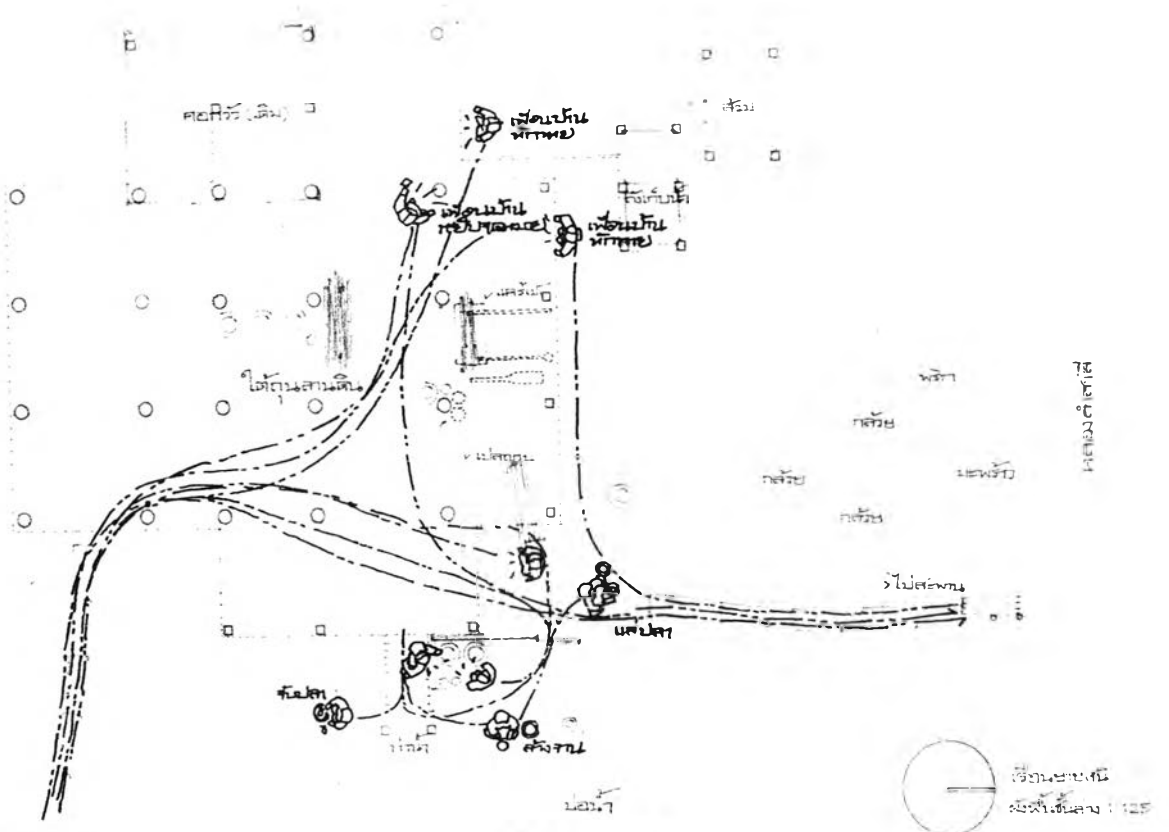
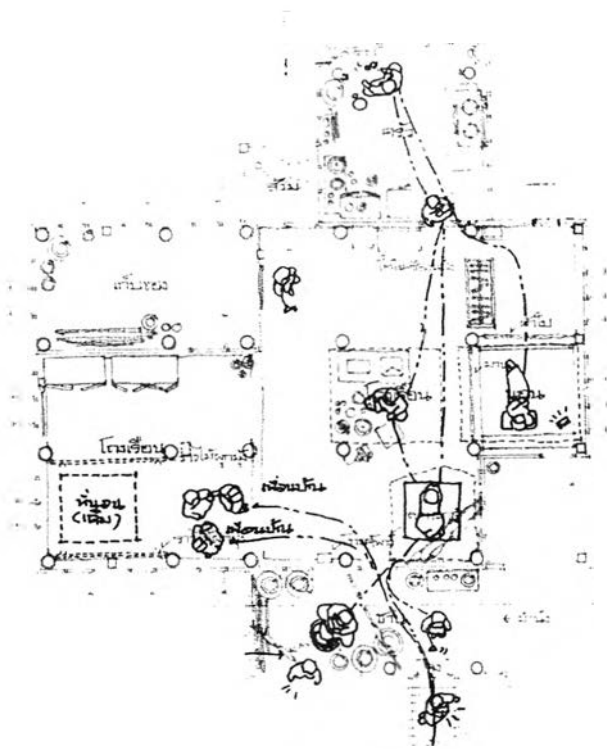

รูปที่ 4-107, 4-108 ผังพื้นชั้นบนและผังพื้นชั้นล่าง (fixed feature space)
เรือนยายสนิ อรุณพูนทรัพย์

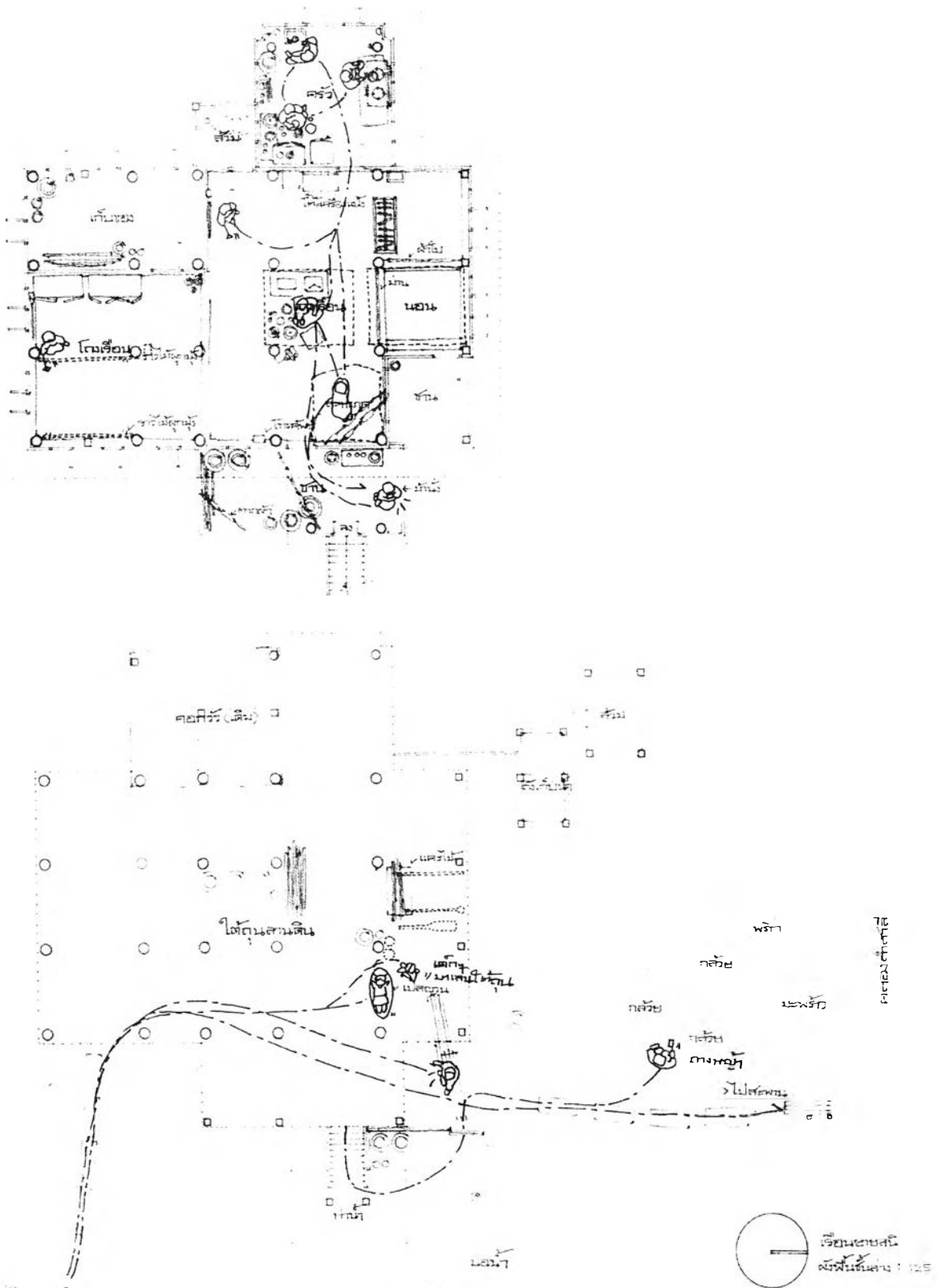
รูปที่ 4-109, 4-110 ผังการใช้สอยพื้นที่ชั้นบนและชั้นล่าง (semi-fixed feature space)

เรือนายสนิ รุณพูนทรัพย์

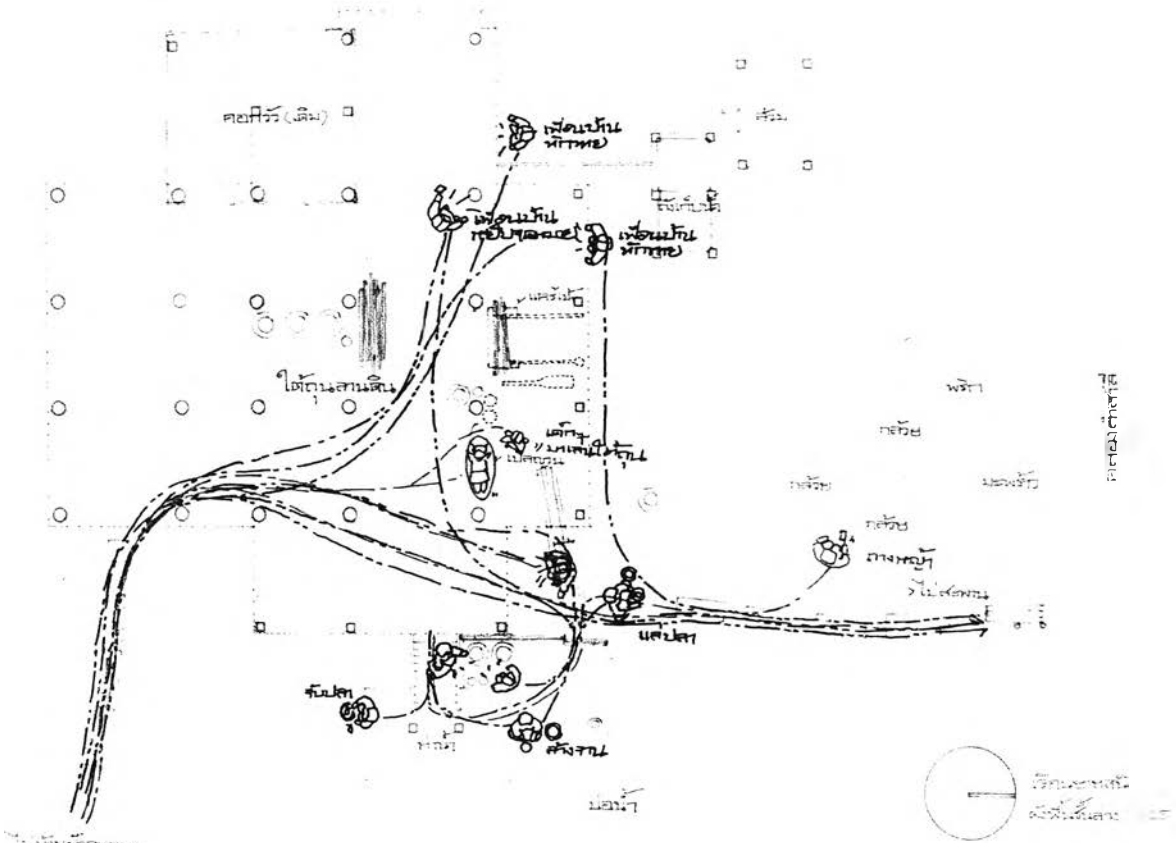
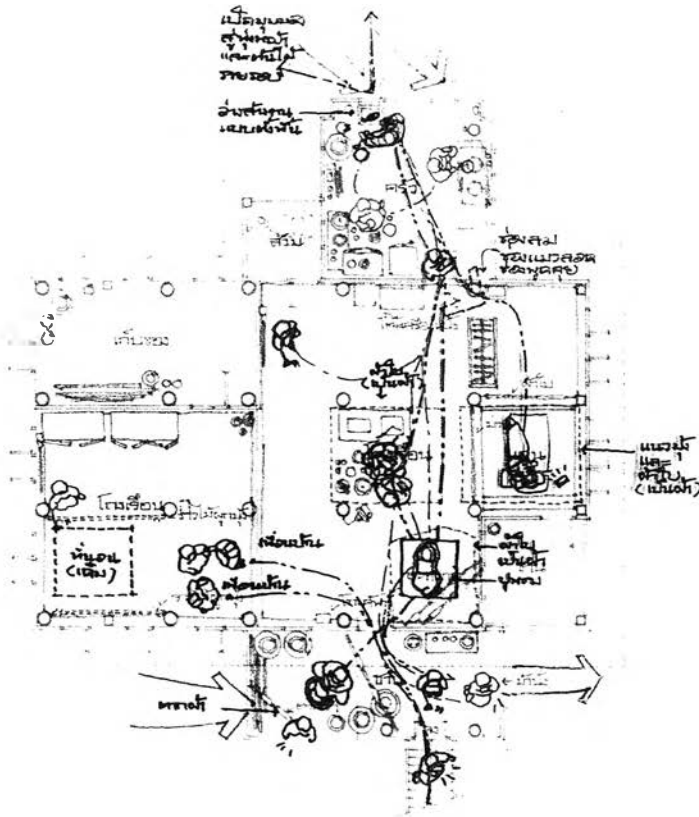

ไม่ได้มีรูปถ่าย
บันทึกไว้

รูปที่ 4-111, 4-112 ผังการใช้สอยพื้นที่ชั้นบนและชั้นล่าง (ช่วงเช้า)
เรือนยาสน์ อรุณพูนทรัพย์

รูปที่ 4-113, 4-114 ผังการใช้สอยพื้นที่ชั้นบนและชั้นล่าง (ช่วงป้าย)
เรือนยายสนี อรุณพูนทรัพย์

รูปที่ 4-115, 4-116 ผังการใช้สอยพื้นที่ชั้นบนและชั้นล่าง (ช่วงเข้า บ่าย เย็นค่ำ)

เรือนยาสสนิ อรุณพูนทรัพย์

4.3.1 เรือนไทย

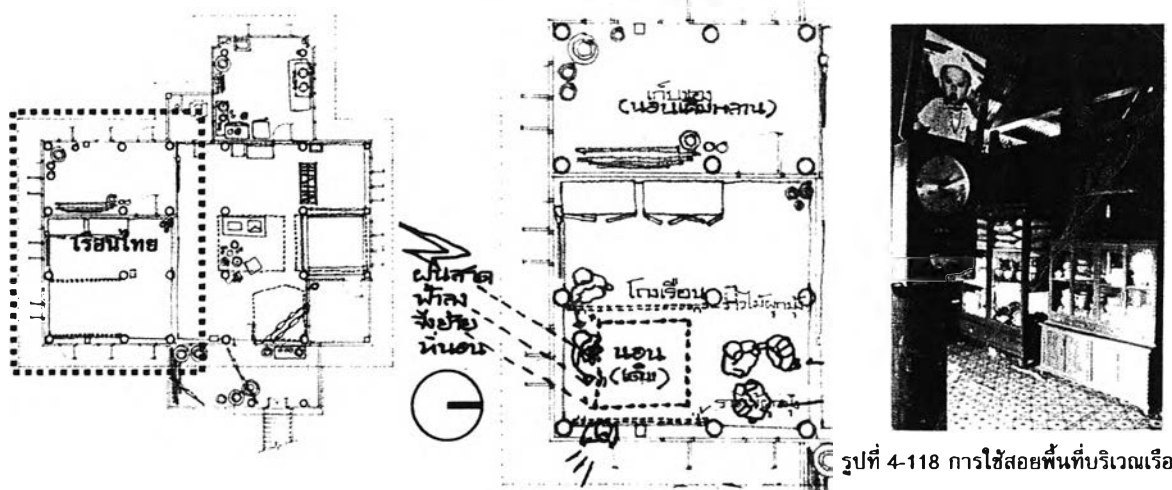
เรือนไทย ขนาด 3 ห้อง มีพื้นที่ 45 ตารางเมตร พื้นไม้ตีชนูปัตด้วยเสื่อน้ำมันทั่วทั้งบริเวณ ฝาไม้ปะกน หน้าต่างบานเปิดลูกฟักไม้ พร้อมช่องแสงกระจกพิมพ์ฝ้าลายด้านบน ช่องเปิดกว้าง (เดิมเป็นหน้าต่างคู่เปิดเข้าสู่เรือน) ระดับช่องเปิดยกสูงจากระดับพื้นเรือนราว 1 คอก ทำให้ตอบรับระดับสายตาขณะนั่งพื้น ไม่มีฝ้าเพดาน (เดิมมีฝ้าเพดาน แต่ปลวกขึ้นจึงรื้อออกทั้งหมด) ภายในกันห้องทางท้ายเรือน 1 ห้อง พื้นที่ของเรือนจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) โถงเรือน

ภายในโถงเรือน ขนาด 2 ห้อง พื้นที่ 30 ตารางเมตร นอกจากองค์ประกอบพื้นฐานของพื้น ฝา ฝ้า หลังคา ยังมีการติดตั้งราวไม้ระหว่างเสาเรือน (fixed feature) สำหรับผูกมุ้งนอนตอนกลางคืน (ในอดีต) เครื่องเรือน (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) อันได้แก่ ตู้ไม้โบราณเก็บข้าวของงานบุญ เช่น ถาด โถ ถ้วย กาน้ำ กระจาด เบาะรองนั่ง ฯลฯ จำนวน 2 ใบ วางชิดฝากั้นห้องทางด้านหลัง ส่วนองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอยของเรือน (semi-fixed feature) เช่น พรหมจากเมกกะ สำหรับปรับรองแขกหรือในงานบุญในโอกาสต่างๆ วางพียงอยู่ข้างประตูห้องทางท้ายเรือน “วันนั้นบ้านโน้น (โต๊ะเยะ) หลานเขาแต่งงาน เขาก็มาใช้ เขาใช้ดี ดูดฝุ่น ดากแดด บ้านนี้เขาดี เขาทำแล้วก็เอามาให้... มันของหนักเราทำเองไม่ไหว... ถ้าจะส่งเขาต้องทำให้ดี เก็บให้สะอาด บางเจ้ายืมไปมันเปียกเปื้อน... ไอ้ยืมก็ยืมกันได้ แต่ถ้าทำไม่ดี ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่อยากให้ยืมหรอก”²² ส่วนไม้กวาดวางพียงข้างฝาอยู่ตามที่ต่างๆ ของเรือน “ไม้กวาดฉันมีอยู่ทุกจุดนั่นแหละ...ถ้าเลอะๆ เทอะๆ บ้านช่องดำๆ ฉันทะกลุ้มใจ”²³ “คนเดียวมันไม่เหมือนบ้านหลายคน... มึงกูบ้าง กูเฒ่าบ้าง... แล้วไอ้ฉันมันคนเดียวไปทำโน้นทำนี่ ใช้ใครก็ได้ เราไหวก็ทำ ไม่ไหวก็ไม่ทำ เราไม่ได้อยู่ได้บังคับใคร”²⁴

(2) ห้องเก็บของ

ห้องทางท้ายเรือนไทย ขนาด 1 ห้อง พื้นที่ 15 ตารางเมตร เดิมเป็นห้องนอนหลานยายสนิ ต่อมาเมื่อหลานย้ายไปทำงานที่อื่น ภายในห้องซึ่งไม่มีการใช้สอยใดๆ จึงกลายเป็นห้องเก็บข้าวของสัมภาระที่ไม่ได้ใช้งาน และไม่ได้รับการดูแลทำความสะอาดนัก

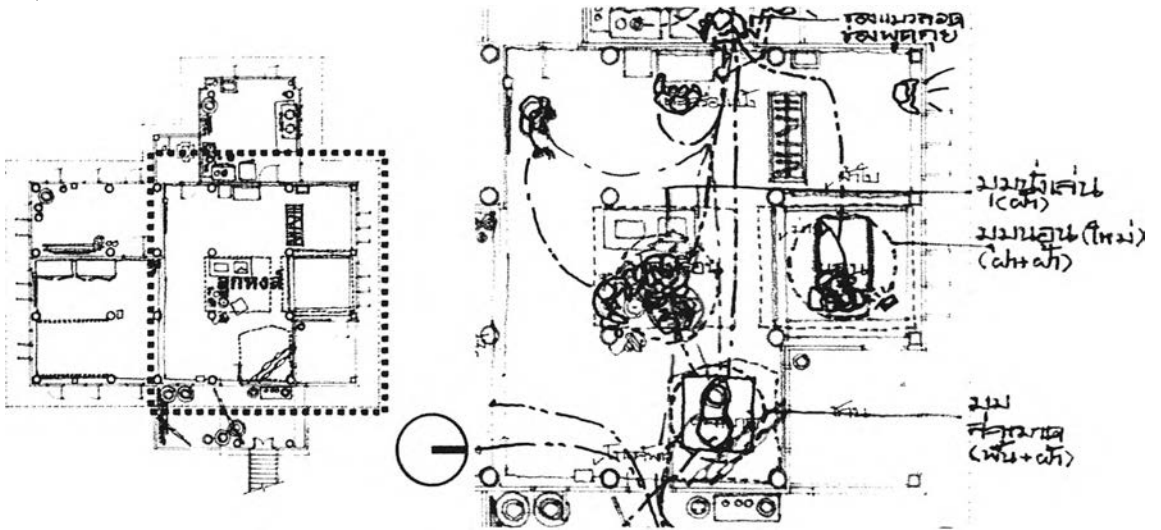
รูปที่ 4-117 ผังการใช้สอยพื้นที่เรือนไทย (ช่วงเข้าและบาย) รูปที่ 4-118 การใช้สอยพื้นที่บริเวณเรือนไทย

²² สนิ อรุณพูนทรัพย์, สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2546.
²³ สนิ อรุณพูนทรัพย์, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2546.
²⁴ เรื่องเดียวกัน

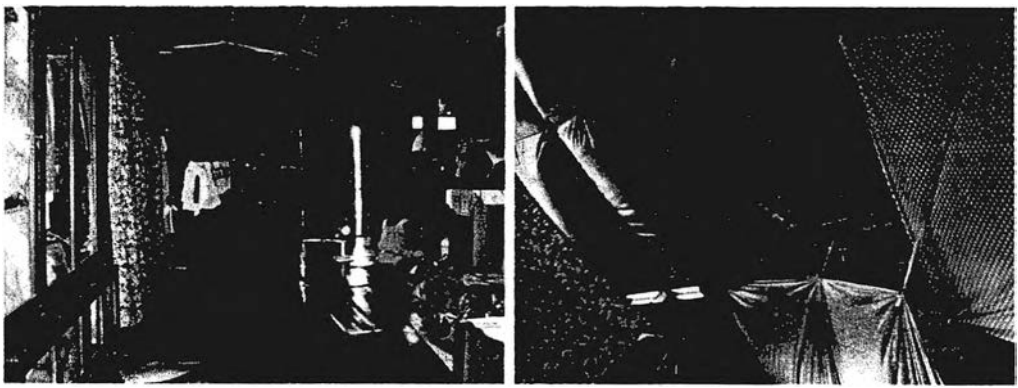
4.3.2 ลูกหงส์

ลูกหงส์ มีพื้นที่ 62 ตารางเมตร หรือมีขนาดราวหนึ่งเท่าครึ่งของพื้นที่เรือนไทย พื้นไม้ตีชนูปัตด้วยเสื่อน้ำมัน ทั่วทั้งบริเวณ ฝาไม้ตีนอนซ้อนเกล็ด หน้าต่างบานเปิดลูกฟักไม้ บานเกล็ดกระจก พร้อมช่องแสงด้านบน ไม่มีฝ้าเพดาน เช่นเดียวกับเรือนไทย แต่ซึ่งฝ้าใบเหนือพื้นที่ที่มีการใช้สอยอยู่เป็นประจำ ได้แก่ มุมนั่งเล่น มุมนอน และมุมละหมาด

ภายในโดงเรือน นอกจากองค์ประกอบพื้นฐานของพื้น ฝา ฝ้า หลังคา ยังมีการติดตั้ง fixed feature อันได้แก่ พัดลมเพดานช่วงกลางของบริเวณ และชั้นไม้วางโทรทัศน์ที่ฝ้าใกล้ประตูทางเข้าเรือน เครื่องเรือนต่างๆ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ประกอบด้วยตู้วางโทรทัศน์ วิทยุ วางชุดเสาด้านกลางบริเวณใต้ฝ้าฝ้าใบ รายรอบด้วย อุปกรณ์ชีวิตต่างๆ (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น กระจกน้ำ กาน้ำ ถ้วยน้ำ ภาชนะต่างๆ เบาะรองนั่ง พัดลมเล็กตั้งพื้น สำหรับเป็นที่นั่ง-นอนเล่น ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ กินข้าว และรับรองแขกหรือญาติพี่น้อง เพียงวางชุดมูมทางทิศเหนือของโดงเรือน หันหัวเตียงไปทางทิศตะวันออก²⁵ โดยมีตู้เสื้อผ้า ม่านทึบแสง มุ้งโปร่งลมแทน “ฝา” และมี ฝ้าใบแทน “ฝ้า” กันเป็น “ห้อง (นอน) ย่อมๆ” ชั้นในโดงเรือนใหญ่ โต๊ะเครื่องแป้ง ตู้เก็บของ วางชุดฝาคิ้วใกล้กับห้องน้ำ และตู้เสื้อผ้า สำหรับเป็นมุมแต่งตัว ส่วนพื้นที่วางบริเวณมูมโดงใต้ฝ้าฝ้าใบอีกแห่งหนึ่ง ใกล้กับประตูทางเข้าเรือน ซึ่งมัก ใช้เป็นมุมตากผ้าใหม่ในวันที่ฝนตก ปรับเปลี่ยนเป็นมุมละหมาดได้

รูปที่ 4-119 ผังการใช้สอยพื้นที่ลูกหงส์ (ช่วงเข้า บ่าย และเย็นค่ำ)

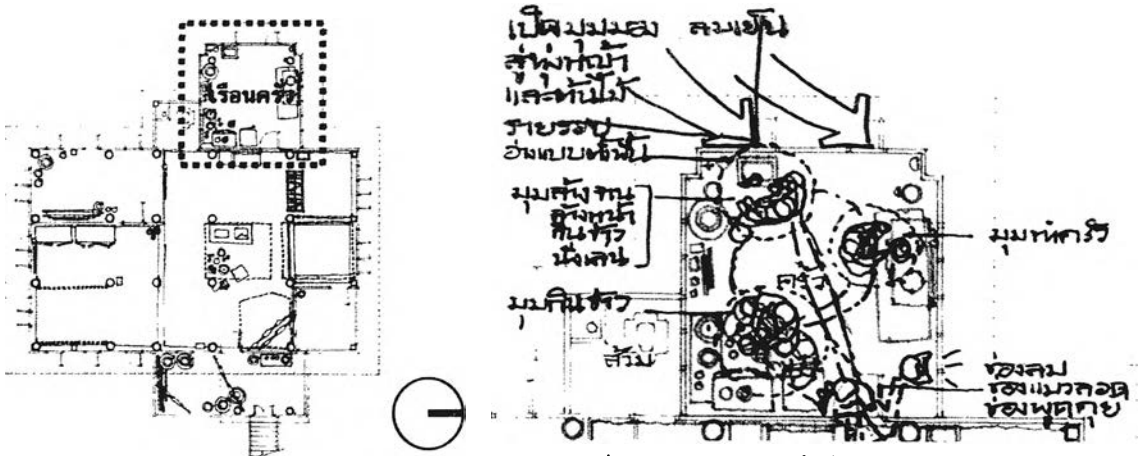

รูปที่ 4-120, 4-121 การใช้สอยมุมประจำบริเวณลูกหงส์

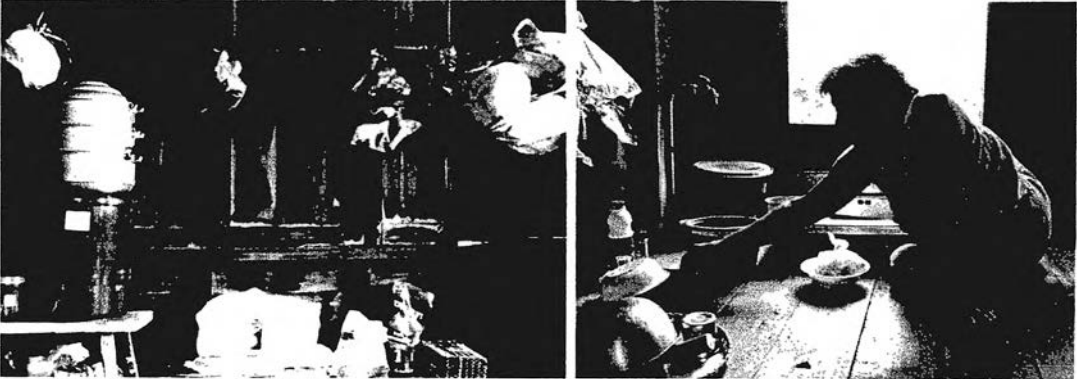
²⁵ แม้ว่าจจะหันเข้าไปทางทิศตะวันตก หากมีอะไรมาเกินหรือไม่ได้เข้าไปโดยตรง ถือว่าอนุโลมกันได้, เราะมาน มานู, สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2546.

4.3.3 เรือนครัว

เรือนครัวซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก มีพื้นที่ 18 ตารางเมตร พื้นไม้ปูเว้นร่องและปูทับด้วยเสื่อน้ำมันเฉพาะบริเวณเตาไฟ ลดระดับจากพื้นเรือนราว 1 คอก ฝาไม้ตีนอนซ้อนเกล็ด หน้าต่างบานเปิดลูกพับไม้ พร้อมช่องแสงด้านบน ช่องเปิดกว้าง ระดับช่องเปิดตอบรับระดับสายตาขณะนั่งพื้น ไม่มีฝ้าเพดานเช่นเดียวกับส่วนอื่นของเรือน เครื่องครัวต่างๆ (semi-fixed feature) ประกอบด้วยตู้กับข้าว ตู้เย็น ม้านั่งยาว วางอยู่ทางทิศตะวันออกและทิศใต้ สำหรับเก็บภาชนะเสียบียงอาหาร ของสด-ของแห้ง “สารภีที่โยงข้าว... หัวหอม หัวกระเทียม กลางคืนต้องเอาเข้าตู้ กลัวหนู กลางวันก็เอาออกแขวนไว้”²⁶ บางส่วนผูกไว้กับมือจับบานหน้าต่าง “ถุงใส่ของเอาไว้เผื่อขยะอะไร ใส่ของอะไรมา ก็มัดรวมกันแล้วแขวนเอาไว้เช่นนั้น ไว้ใส่ขยะ”²⁷ อ่างล้างจานตั้งพื้น ตุ่มน้ำ ถังน้ำ กะละมัง วางอยู่ริมหน้าต่างทางทิศตะวันตก เป็นมุมล้างจาน ส่วนเตาไฟ อุปกรณ์ทำครัว เช่น ตะหลิว ทัพพี หม้อ แขวนอยู่ตามเสา-ฝาครัว ส่วนเครื่องปรุงรส เช่น น้ำปลา น้ำส้ม วางบนวงกบหน้าต่างทางทิศเหนือ เป็นมุมทำครัว

รูปที่ 4-122 ผังการใช้สอยพื้นที่ครัว (ช่วงเช้าและบ่าย)

รูปที่ 4-123, 4-124 การใช้สอยพื้นที่บริเวณครัว

²⁶ สนิ อรุณพูนทรัพย์, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2546.

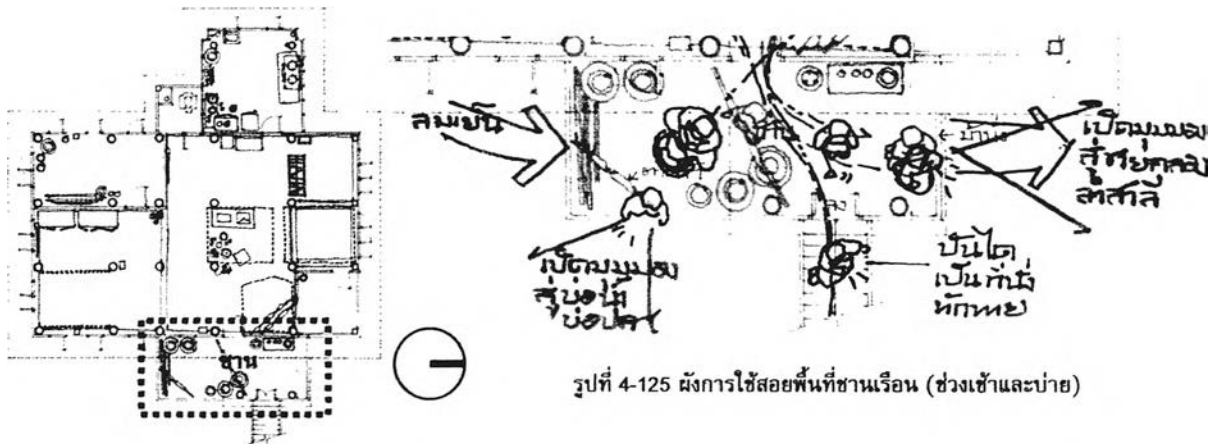
²⁷ เรื่องเดียวกัน

4.3.4 ส้วม

ส้วม มีพื้นที่ 4 ตารางเมตร พื้นเป็นพื้นซีเมนต์ขัดมัน ผนังคอนกรีตบล็อกพร้อมช่องระบายอากาศด้านบน ไม่มีฝ้าเพดาน ภายในติดตั้งโถส้วมแบบนั่งยอง (fixed feature) สำหรับขับถ่าย มีตุ่มใส่น้ำ ถังน้ำ และชั้นน้ำ (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) วางอยู่มุมห้อง สำหรับอาบน้ำและชำระล้างทำความสะอาด

4.3.5 ชาน

ชานซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก มีพื้นที่ 16 ตารางเมตร พื้นไม้ปูเว้นร่อง สดระดับจากพื้นเรือนประมาณ 0.20 เมตร ราวระเบียงมีทั้งแบบไม้ระแนงซี่เหล็กสูงพื้นระดับศีรษะและแบบลูกกรงไม้สูงประมาณ 0.80-0.90 เมตร มีชายคาคลุมกันแดดฝนบริเวณทางเข้า และติดตั้งม้านั่งยาวมีพนักพิง (fixed feature) ทางด้านข้างของชาน สำหรับนั่งเล่น รับลมเย็น พุดคุยพักผ่อนเพื่อนบ้าน เช่นเดียวกับเรือนน้ำมาเรียมและเรือนป่ากุหลาบ นอกจากนี้ ยังมีองค์ประกอบของพื้นที่ใช้สอย (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น กะละมัง ถังน้ำ และราวตากผ้าผูกไว้กับระแนงโครงสร้างหลังคา สำหรับเป็นที่ซักผ้า-ตากผ้า

รูปที่ 4-125 ผังการใช้สอยพื้นที่ชานเรือน (ช่วงเช้าและบ่าย)

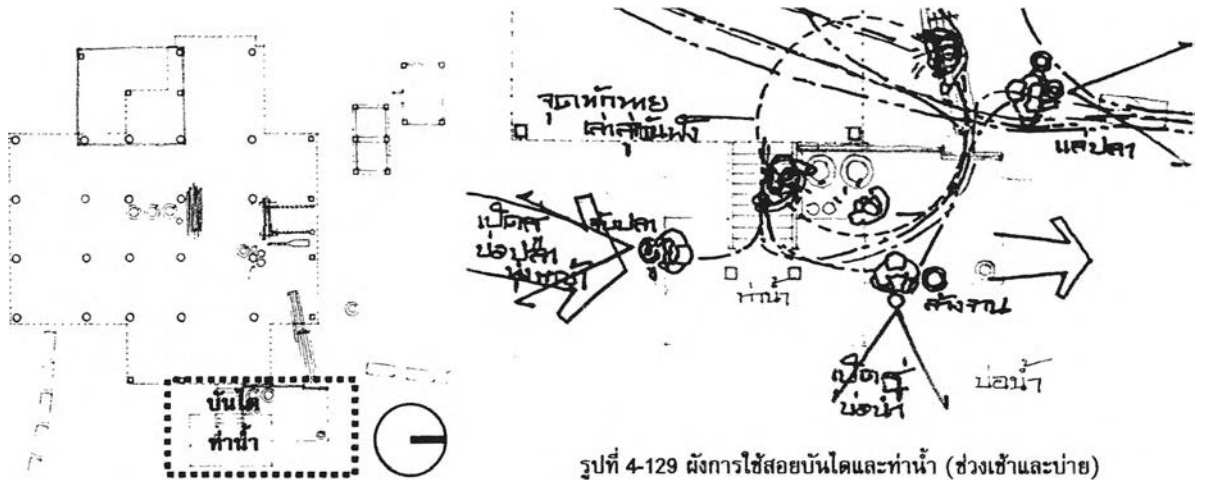

รูปที่ 4-126, 4-127, 4-128 การใช้สอยพื้นที่บริเวณชานเรือน

4.3.6 บ้านไต่และทำน้ำ

บ้านไต่หน้าซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเรือน เป็นบ้านไต่ไม้ ไม่มีลูกตั้ง ลูกนอนวางบนแม่บ้านไต่ ราวบ้านไต่ลูกกรงไม้ มีชายคาทอดต่อเนื่องจากตัวเรือนคลุมกันแดดฝน ทำน้ำเป็นพื้นไม้ปูเว้นร่อง เล่นระดับ มีรั้วเตี้ยๆ (fixed feature แบบ hard edge) กันเฉพาะบริเวณทางเข้า มีบ่อน้ำ (fixed feature แบบ soft edge) โอบล้อมส่วนที่เหลือ นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ได้แก่ ตุ่มรองน้ำฝนและตุ่มใบเล็กสำหรับล้างมือล้างเท้าก่อนขึ้นเรือน อุปกรณ์ชีวิต (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น สริงและลอบดักปลาผูกไว้กับเสาไม้ริมบ่อน้ำ ไม้หลักปักข้างตลิ่ง “เอาไว้สอยผักบุ้ง”²⁸ เขียงและมิดสำหรับแลปลาซ่อนอยู่ใต้ลูกนอนบ้านไต่ชั้นแรก ส่วนพื้นที่ที่เหลือใช้เป็นที่ซักผ้า-ล้างจาน “ปกติซักกับบ้าน แล้วก็ตากตรงนั้นเลย มันมีที่ตากอยู่ ไม้ก็ปักตรงนี้ มันร่ม แต่มันอ้อมหน้านี้ ไม่งั้นบ้านนี้ไม่ร่มหรอกนะ... น้ำบ่อธรรมดานะใส แต่ประเดี๋ยวบางทีมันก็เขียว ฉะนั้นใช้น้ำเปลือง ล้างน้ำ (บ่อ) โน้น แล้วก็มาล้างน้ำใสอีกที”²⁹

เช่นเดียวกับทำน้ำเรือนหน้ามาเรียบและเรือนป่ากุหลาบ บริเวณทำน้ำที่แวดล้อมด้วยบรรยากาศร่มรื่น ร่มเย็นจากหมู่ไม้ชายน้ำ ยังให้เกิด “node เล็ก ๆ” ระหว่างเจ้าของเรือน เพื่อนบ้านข้างเคียง และเพื่อนบ้านในละแวกซึ่งอาศัยได้ดูเรือนดังกล่าวเป็นเส้นทางสัญจรสู่สะพานข้ามคลองลำสาลี

รูปที่ 4-129 ผังการใช้สอยบ้านไต่และทำน้ำ (ช่วงเข้าและบ่าย)

รูปที่ 4-130, 4-131, 4-132 การใช้สอยพื้นที่บริเวณบ้านไต่และทำน้ำ

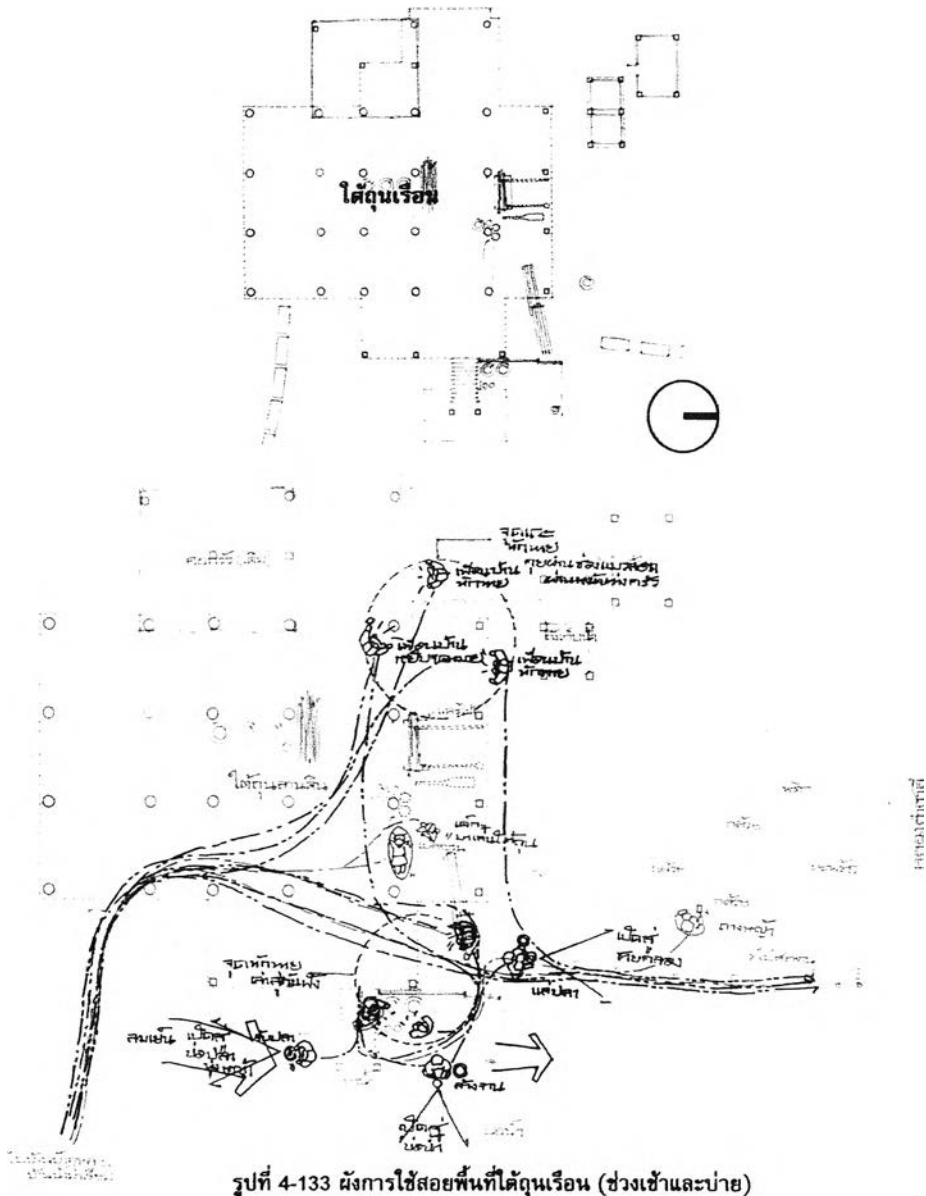
²⁸ เรื่องเดียวกัน

²⁹ เรื่องเดียวกัน

4.3.7 ใต้ถุนเรือน

บริเวณใต้ถุนเรือน พื้นเป็นลานดินสะอาดยกสูง มีคอกวัวเก่าทางด้านหลัง มีแคร่ไม้ขนาดใหญ่สำหรับนั่ง-นอนเล่น รับลมเย็นทางด้านข้าง “...ใครผ่านไปผ่านมา ได้อาศัยนั่งกัน”³⁰ และถึงเก็บน้ำใกล้เรือนครัว นอกจาก fixed feature ดังกล่าว ยังมีองค์ประกอบของใต้ถุนเรือน (semi-fixed feature แบบไม่เคลื่อนย้าย) ได้แก่ คู่ม่าน้ำขนาดต่างๆ กัน ส่วนอุปกรณ์ชีวิต (semi-fixed feature แบบเคลื่อนย้ายได้) เช่น อวน สวิง และลอบดักปลาแขวนไว้กับเสาเรือน ไม้พายและไม้ทาบสอดเก็บไว้ใต้คาน นอกจากนี้ พื้นที่ว่างใต้ถุนเรือนส่วนที่เหลือยังเป็นจอctrมอเตอร์ไซด์ของหลานชาย และเป็นเส้นทางสัญจรและหลบร้อนของเพื่อนบ้านในบริเวณใกล้เคียงไปสู่สะพานข้ามคลอง ดังได้กล่าวไว้ตอนต้น

ลักษณะเปิดโล่งและคืนพื้นที่สู่สาธารณะของใต้ถุนเรือน รวมถึงความเอื้อเฟื้อของเจ้าของเรือน ทำให้ใต้ถุนเรือนเกิดเป็น “node เล็ก ๆ” ของการพบปะชักทาย เล่าสู่กันฟังระหว่างเพื่อนบ้าน เพื่อนเดินทาง บังเกิดเป็น “ปฏิสัมพันธ์แห่งชีวิต” ขึ้น ณ บ้านคลองลำสาตีแห่งนี้

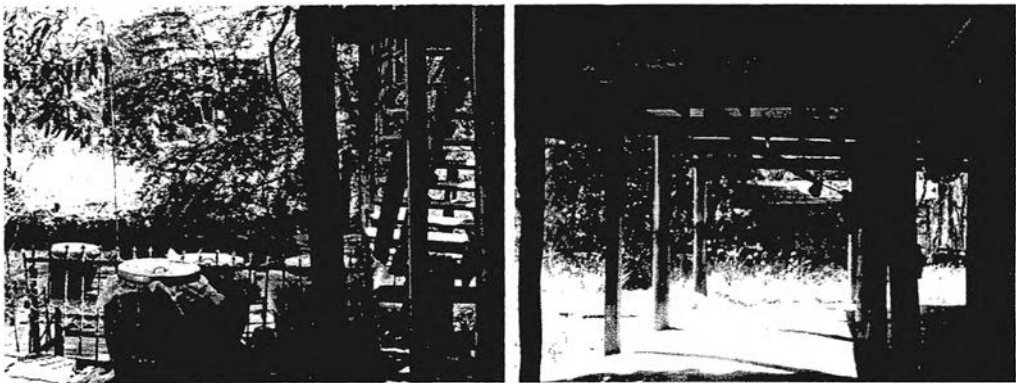

รูปที่ 4-133 มังการใช้สอยพื้นที่ใต้ถุนเรือน (ช่วงเข้าและป้าย)

³⁰ เรื่องเดียวกัน

รูปที่ 4-134, 4-135 คอกวัวและแคร่ไม้บริเวณใต้ถุนเรือน

รูปที่ 4-136, 4-137 ทางเข้าและลานโล่งบริเวณใต้ถุนเรือน

โดยสรุป โถงเอนกประสงค์ของเรือนชายสนิเป็นเสมือน “ศูนย์กลางแห่งชีวิต” รองรับกิจกรรมชีวิตอันหลากหลาย และโดยการสร้างอาณาบริเวณให้กับมุมประจำอันได้แก่ มุมนั่ง มุมนอน และมุมละหมาด ด้วยการใช้ “ผ้า” ผ้าใบ “ผ้า” ม่าน และ “พื้น” พรม จึงอาจกล่าวได้ว่า การกำกับอยู่ของผ้าผ้าใบสะท้อนให้เห็นภาพปรากฏของ “มุมแห่งชีวิต” ภายในโถงเรือน

จากการศึกษาแบบแผนการใช้สอยที่ว่างในเรือนนำมาเรียบ พุ่มพวง เรือนป่ากุหลาบ ชุ่มชื่น และเรือนชายสนิ อรุณพูนทรัพย์ ผ่านปรากฏการณ์ทางกายภาพของเรือนอันประกอบด้วยแผนผังของเรือน (fixed feature space) แผนผังของเรือนและองค์ประกอบเรือน (semi-fixed feature space) และแผนผังการใช้สอยพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา ประกอบกับรูปภาพของการใช้สอยพื้นที่ส่วนต่างๆ ได้สะท้อนให้เห็นภาพปรากฏของชีวิตและกิจกรรมชีวิตอันหลากหลายที่เกิดขึ้น ซ้อนทับ ซับซ้อน อยู่ภายในที่ว่างอย่างละเอียด ในบทถัดไปจะเป็นการวิเคราะห์มิติของการอยู่อาศัย ทั้งมิติทางกายภาพและมิติทางจิตภาพ จากประเด็นของที่ว่างลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏในบทนี้ ประกอบกับคำบอกเล่าเรื่องราวแห่งชีวิตของสมาชิกครอบครัว เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์องค์รวมของที่ว่างของเรือนทั้งสามในลำดับต่อไป